

T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

KAMU POLİTİKASINDA NORMATİF AMAÇ OLARAK
MUTLULUK

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Müberra Hatun BURAK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi H. Serkan AKILLI

Ağustos, 2022

KAYSERİ

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**KAMU POLİTİKASINDA NORMATİF AMAÇ OLARAK
MUTLULUK**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Müberra Hatun BURAK**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi H. Serkan AKILLI**

Ağustos, 2022

KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Müberra Hatun BURAK

İmza

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Kamu Politikasında Normatif Amaç Olarak Mutluluk” adlı Yüksek Lisans tezi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Müberra Hatun BURAK
İmza

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi H. Serkan AKILLI
İmza

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi H. Serkan AKILLI

İmza

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi H. Serkan AKILLI'nın danışmanlığında Müberra Hatun Burak tarafından hazırlanan “Kamu Politikasında Normatif Amaç Olarak Mutluluk” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

24 /08 / 2022

JÜRİ:

Danışman :

Üye :

Üye :

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../ .....

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Bu tezi yazmamda yardımcı olan ve benden desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi H. Serkan AKILLI'ya teşekkür ederim (Kayseri, 28/07/2022).

Müberra Hatun BURAK

İmza

KAMU POLİTİKASINDA NORMATİF AMAÇ OLARAK MUTLULUK

Müberra Hatun BURAK

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi H. Serkan AKILLI

ÖZET

Bir sosyal refah ve ilerleme ölçüsü olarak görülen GSYİH'nin öznel iyi oluşu yansıtmadaki yetersizliği zaman içinde teorik ve ampirik olarak ekonomistler ve kamu politikacıları tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Refah devletinin ekonomik, sosyal ve politik sonuçlarını anlamaya adanmış geniş ve oldukça tartışmalı bir literatür olsa da sosyal güvenlik programlarının aslında insan yaşamının mutluluk ve genel kalitesini iyileştirip iyileştirmediği temel sorusuna çok az dikkat edilmiştir. Mutluluk konusunun temeli oldukça eskilere dayanmaktadır. 1776 yılında yayınlanan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi mutluluk arayışının, yaşam ve özgürlükle karşılaştırılabilir devredilemez bir hak olduğunu açıkça ortaya koymuş ve ayrıca yüzyıllar öncesinde filozofların genellikle yaşamın nihai amacı olarak mutluluğa erişmeyi temel almıştır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra 2008 Ekonomik Krizi'nin de patlak vermesi üzerine önemli uluslararası örgütler arasında yer alan BM ve OECD tarafından GSYİH'nin refahı yansıtmadaki eksikliğini ele alıp dillendirmesi, bürokratların ve kamu yapıcılarının da bu konu üzerine dikkat kesilmesine neden olmuştur. Böylelikle birçok sosyal bilimci, politika yapıcılarının maddi refah ve ekonomik kalkınmaya geleneksel odaklanmalarını, politikaların insanların yaşamları hakkında nasıl düşündükleri ve hissettikleri üzerindeki etkilerini içerecek şekilde genişletme zamanının geldiğini savunmaya başlamıştır. Çalışmada GSYİH gibi ekonomik göstergelerin yanında ek olarak sosyal göstergelerin de insan mutluluğuna, yaşam kalitesine ve öznel iyi oluşa hizmet etmek için kullanılması gerektiğine ve böylelikle daha doğru politikalar izlenmesi doğrultusunda hareket alanının belirlenmesi gerektiğine odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk, GSYİH, Öznel iyi oluş, Yaşam kalitesi, Kamu politikası

HAPPINESS AS A NORMATIVE GOAL IN PUBLIC POLICY

Müberra Hatun BURAK

Nuh Naci Yazgan University, Institute of Social Sciences

Master of Political Science and Public Administration with Thesis, August 2022

Supervisor: Assist. Prof. H. Serkan AKILLI

ABSTRACT

The inability of GDP, which is seen as a measure of social welfare and progress, to reflect subjective well-being, has gradually become a mechanism of criticism by economists and public politicians, both theoretically and empirically. While there is a large and highly controversial literature devoted to understanding the economic, social, and political implications of the welfare state, little attention has been paid to the fundamental question of whether social security programs actually improve the happiness and overall quality of human life. The basis of happiness is very old, and the American Declaration of Independence published in 1776 clearly states that the pursuit of happiness is an inalienable right comparable to life and freedom, and we also see that centuries ago, philosophers often based the achievement of happiness as the ultimate goal of life. With the social developments since then, especially after the 2000s, after the 2008 Economic Crisis broke out, important international organizations such as the OECD and the UN, the fact that the GDP's lack of reflecting welfare was discussed and voiced, bureaucrats and public makers has caused attention to this issue. Thus, many social scientists argue that the time has come to extend policymakers' traditional focus on material well-being and economic development to include the impact of policies on how people think and feel about their lives. In the study, it is focused on the necessity of using social indicators in addition to economic indicators such as GDP, while serving human happiness, quality of life and subjective well-being, and thus determining the area of action in line with more accurate policies.

Keywords: Happiness, GDP, Subjective well-being, Quality of life, Public policy

İÇİNDEKİLER

KAMU POLİTİKASINDA NORMATİF AMAÇ OLARAK MUTLULUK

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM:

YÖNTEM

1.1. Mutluluk Çalışmalarının Tarihsel Geri Planı.....	4
1.2. Araştırma Soruları	12
1.3. Literatür Analizi	13

2. BÖLÜM:	
KAMU POLİTİKASINDA MUTLULUĞUN NORMATİF BİR AMAÇ OLARAK YÜKSELİŞİNİN NEDENLERİ	
2.1. Kuramsal Nedenler	26
2.1.1. Açıklanan Tercih ve İfade Edilen Tercih Yaklaşımı.....	26
2.1.2. Öznel ve Nesnel Mutluluk.....	29
2.1.3. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ve Mutluluk İlişkisi.....	30
2.1.4. Fayda Maliyet Analizine İlişkin Sorunlar	33
2.2. Mutluluğun Refaha Dahil Edilmesinde Kurumlar ve Politikacıların Rolü	38
2.3. Mutluluk Kavramının Ölçümüne Yönelik Endeksler	42
2.3.1. Dünya Mutluluk Raporu	43
2.3.2. Mutlu Gezegen Endeksi	44
2.3.3. Dünya Mutluluk Veri Tabanı.....	45
2.3.4. Dünya Değerler Araştırması	46
2.3.5. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi	46
2.3.6. TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması.....	48
2.4. Mutluluğun Gösterge Olarak Kullanılmasına Yönelik Eleştiriler.....	49
TARTIŞMA.....	54
SONUÇ	59
KAYNAKÇA	61

KISALTMALAR LİSTESİ

GSMH:	Gayrisafi Milli Hasıla
GSYİH:	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
OECD:	Organisation for Economic Co-operation and Development
BM :	Birleşmiş Milletler
UNDP:	United Nations Development Programme
ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
WWF :	World Wildlife Fund
TÜİK :	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Mutluluk ve Refah Araştırmaları – Akademik Yayınlar	11
Tablo 2. Veri Tabanları ve Arama İfadesi Sonucunda Çıkan Çalışması Sayısı	15
Tablo 3. Veri Tabanlarına Göre Yayın Türleri (283 yayın).....	15
Tablo 4. Yayınların Disiplinlere Göre Yüzde Dağılımı (İlk On Disiplin).....	16
Tablo 5. Yayınların Ükelere Göre Dağılımı (İlk On Ülke)	16
Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi	18

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. 1975 - 2022 Yılları Arasında Yayın ve Atıfların Dağılımı (6181 yayın).....	12
Şekil 2. 2006 – 2019 Arası Ülkeler Arası Refah Seviyesi.....	43
Şekil 3. Yıllar İtibari ile Mutluluk Düzeyleri (%)	47

GİRİŞ

Mutluluk evrensel bir insani duygudur. Mutlu bir hayat yaşamının yolları ve koşulları felsefi, dini ve siyasal bir sorun olarak köklü bir tarihe sahiptir. Örneğin antik dönemde Epikürcüler, Zenon, Aristo ve Demokritos, mutlu bir hayatın koşullarına yönelik gelişmiş düşünceler öne sürmüşlerdir (Geuss, 2002; Kesebir & Diener, 2009). 18. yüzyılda dünyayı derinden etkileyen Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi veya Fransız Medeni Haklar Bildirgelerinde mutluluk temel bir insan hakkı ve yönetimlerin birincil görevi olarak tanımlanmış; Jeremy Bentham ve John Stuart Mill gibi filozoflar liberal politika yapımının temelini oluşturan ve orijinalinde öznel mutluluğu temel alan faydacı felsefe ve etiği geliştirmişlerdir. Daha yakın bir dönemde, II. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere’de refah devleti politikalarının esasında yer alan Beveridge Raporu, savaşın en karanlık günlerinde hükümetlerin temel görevinin herkesin mutluluğu olduğunu ilan etmiştir.

Mutluluğun bu köklü tarihine karşılık, 20. yüzyıla gelene kadar kamu politikalarının insanların mutluluğu üzerindeki etkilerini doğrudan ölçen araştırmalar son derece kısıtlı kalmıştır. Mutluluğun normatif, öznel bir doğaya sahip olduğu ve ölçülemeyecek bir olgu olduğu düşüncesi ile politika alanında bir gösterge olarak kullanılmaktan kaçınıldığı, bunun yerine mutluluğu doğrudan değil, dolaylı olarak temsil eden somut göstergelerin tercih edildiği görülmektedir. Kaldı ki, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kamu politikası disiplininde özellikle mikro iktisat biliminin güç kazanmasıyla birlikte normativizm tartışmalarının geri planda kaldığı, bunun yerine hükümetler için ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel normatif amaç haline geldiği ileri sürülebilir. Gayrisafi Milli Hâsıla (GSMH) veya Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) rakamlarıyla ifade edilen ekonomik büyüme ve kalkınmanın toplumun refahını ve dolayısıyla insanların esenliğini arttıracak varsayımına dayalı olan bu görüşün halen gücünü koruduğunu söylemek mümkündür. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda nihai politika hedefi olarak GSYİH ve GSMH’de artış yakalamak önemli bir hedef olarak görülmektedir (Mankiw, 2014).

Ancak salt ekonomik göstergeler, halkın günlük yaşamlarının merkezinde yer alan birçok yönünü dışarıda bırakmaktadır. Ayrıca, GSMH ve GSYİH gibi ekonomik göstergeler, ekonomik zararları, ekonomik faaliyetlerin yan ürünleri olan mesleki tehlikeleri ve çevre kirliliğini içermemektedir (Oishi & Diener, 2014). Salt GSYİH ölçümüne dayanan sosyal göstergelere yönelik eleştiriler erken dönemlere rastlamaktaysa

da özellikle 2000’li yıllardan sonra akademide mutluluk çalışmalarında önemli bir artış yaşandığı görülmektedir. Davranışçı iktisat, psikoloji ve sosyoloji başta olmak üzere sağlık bilimleri, bilgisayar bilimleri, işletme, iletişim vb. pek çok farklı disiplinde benzer bir eğilimin yaşandığı söylenebilir. Mutluluk araştırmalarına yönelik bu ilgi siyasal alanda da politikacılar ve kurumlar düzeyinde karşılık bulmuştur. Özellikle 2008 Ekonomik Krizi sonrasında GSMH veya GSYİH’nin toplumun esenliğini (well-being), mutluluğunu (happiness) veya yaşam kalitesini (quality of life) açıklamada yetersiz kaldığı eleştirileri Fransa Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy ve İngiltere Başbakanı David Cameron gibi en üst düzey politikacılar, bürokratlar ve uluslararası örgütler (BM, OECD) tarafından dile getirilmeye başlanmıştır (Şeker, 2016). Birleşmiş Milletler Genel Asamblesi 25 Ağustos 2011 tarih ve “Mutluluk: Kalkınmaya holistik bir yaklaşım” başlıklı 65/309 numaralı kararında, mutluluğun temel bir insani amaç olduğu ve GSYİH’nin doğası gereği bir ülkedeki insanların mutluluk ve esenliğini yansıtmakta yetersiz kaldığı belirtilerek, üye ülkeleri kamu politikalarına yön verecek ve kalkınma çabalarında mutluluk ve esenliğin önemini dikkate alan yeni önlemler almaya davet etmiştir (BM, 2012). 2012 Nisan ayında ise Birleşmiş Milletler Genel Konseyinde “Mutluluk ve Esenlik: Yeni Bir Ekonomik Paradigma Tanımlamak” başlıklı üst düzey bir toplantı gerçekleştirilmiş; 28 Haziran 2012 tarihli kararda 20 Mart’ın Dünya Mutluluk Günü olarak kutlanacağı belirtilmiştir (BM, 2012).

Son on yılda kimi ülkelerde kamu politikası için temel teşkil edecek ulusal refah göstergeleri oluşturulmuştur. Bu yeni paradigma çerçevesinde “mutluluk ekonomileri” olarak tanımlanan bir ülkeler grubu ortaya çıkmıştır. Örneğin Birleşik Krallık ve Avustralya gibi ülkeler de ulusal refah göstergeleri üretmek adına önemli adımlar atmışlardır (Steffel & Oppenheimer, 2009, s. 76). Ayrıca ulusal istatistik kurumları ve uluslararası örgütler tarafından toplumların mutluluk, esenlik ve yaşam kalitesini ölçmeye yönelik ve kamu politikalarına yol gösterebilecek geçerli ve güvenli endeksler geliştirilmiştir.

Kısaca özetlemek gerekirse son yirmi yıllık süreçte öznel mutluluğun hem akademik çalışmalarda hem de resmi politika düzeyinde meşru bir kamu politikası amacı haline dönüştüğü görülmektedir. Bu tezin konusunu da kamu politikalarının normatif temeline ilişkin yaşanan bu değişimin, belirlenen araştırma soruları çerçevesinde incelenmesi oluşturmaktadır. Tezin başlıca amacı kamu politikası alanında yukarıda belirtilen değişimin dinamiklerini anlamaya çalışmak, kamu politikası disiplini açısından mutluluğun normatif bir amaç olarak kullanılmasında ortaya çıkan teorik ve yöntemsel

sorunları irdelemek ve son olarak da ulusal kamu politikası literatüründe normatif bir amaç olarak mutluluk tartışmasını tanıtmaktır.

Tezin konusu belirlendikten sonra gerçekleştirilen ilk literatür incelemesinde öznel mutluluk araştırmalarının kamu yönetimi ve kamu politikası disiplinlerindeki gelişiminin diğer disiplinlere göre daha sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Nitekim, Yükseköğretim Kurulu tez tarama merkezinden mutluluk anahtar kelimesiyle yapılan tarama sonucunda, bu konuyla ilgili yazılan tezlerin ağırlıklı olarak felsefe ve psikoloji alanlarında olduğu görülmüştür. Ancak Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanda mutluluk konusuyla ilgili tez bulunamamıştır. Diğer yandan tezin ilerleyen bölümlerinde gösterildiği gibi, uluslararası literatürde de bu alandaki çalışmaların çok azının kamu yönetimi veya kamu politikası disiplini kökenli olduğu görülmektedir. Bu nedenle tezin ulusal düzeyde kamu politikası ve kamu yönetimi disiplinlerinde ufak da olsa bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tezin birinci bölümünde mutluluk araştırmalarının tarihsel gelişimi özetlenmiş ve araştırma sorusu belirlenerek, bu soruları cevaplandırmak için kullanılan literatürün seçim kriterleri ve analiz yaklaşımı açıklanmıştır. Literatür incelemesinden elde edilen sonuçlar ikinci bölümde sunulmuştur. Bu bölümde mutluluk araştırmalarındaki yükselişin ardında yatan teorik değişimler, yönteme ilişkin gelişmeler ve aktörlerin rollerine yer verilmiştir. Tartışma bölümünde elde edilen bulgular çerçevesinde bir değerlendirme yapılmış; sonuç bölümünde ise çalışmanın temel bulgularına yer verilmiş, çalışmanın sınırlılıkları belirtilerek mutluluk konusunda gerçekleştirilecek araştırmalar ve uygulamaya yönelik öneriler sunulmuştur.

1. BÖLÜM

YÖNTEM

Tezin birinci bölümünde ilk olarak tez konusunun tarihsel geri planı sunulmuş ve son yirmi yıllık dönemde mutluluk araştırmalarındaki yükselişe dikkat çekilmiştir. Daha sonra bahsedilen geri plan çerçevesinde 2000-2010 yılları arası mutluluk araştırmaları bağlamında kritik bir dönem olarak değerlendirilerek, bu döneme ilişkin araştırma soruları belirlenmiştir. Bölümün üçüncü alt başlığında araştırma sorularına cevap aramak için kullanılacak yayınların seçim esasları ve analiz yaklaşımı açıklanmıştır.

1.1. Mutluluk Çalışmalarının Tarihsel Geri Planı

2000 sonrasında kamu politikası disipliniinde mutluluk konusunda yazılan çalışmalarda mutluluğun artık ciddiye alınan bir konu haline geldiği sıklıkla dile getirilen bir ifadedir. Ancak özellikle son yirmi yılda yoğunlaşan mutluluk araştırmaları, mutluluğun felsefe, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve siyaset disiplinlerindeki en köklü konulardan bir tanesi olduğunu göstermiştir. Hatta 18. yüzyılın sonlarına doğru yaklaşıldığında mutluluğun hem bireyler hem de yönetimler için en temel ve en meşru amaç olarak kabul gördüğünü söylemek mümkündür.

Mutluluk kavramı ile ilgili çalışmalar Antik Yunanlılara, özellikle de Epikürcülere kadar uzanmaktadır (Veenhoven, 1984). Aristoteles ile erdem etiğinin kurucusu olan Platon için bu etiğin anlaşılabilirliğini sağlayacak en önemli kavramlar “mutluluk” ve “etik”tir. Platon’a göre bir kişinin tüm rasyonel eylemlerinin nihai sonucu o kişinin kendi en büyük mutluluğudur ve bu yüzden mutluluk merkezîdir. Yani Platon, her insanın her zaman kendi için algıladığı en büyük mutluluğa doğru hareket ettiğini kabul etmektedir (Bobonich, 2013). Aristoteles, mutluluğu insan yaşamının ana amacı olarak görmektedir, ona göre her insan mutluluğu aramakta ve “Nikomakhos Etiği” eserinde; bilge ya da cahil, zengin ya da fakir, çoğu insanın yaşamının amacının mutluluk olduğunu ileri sürmektedir. Mutluluğu başka bir amaca ulaşmakta kullanılan bir araç olarak değil, doğrudan doğruya yüce bir amaç olarak açıklamıştır. Mutluluk kelimesini “iyi” kelimesiyle özdeşleştirerek, hayattaki tüm eylemlerin ulaşmayı amaçladığı “iyi”nin mutluluk olduğunu belirtmiştir. Aristoteles’e göre erdem, iyilik ve ölçülülük mutlu olabilmenin anahtarlarıdır. Batı dünyasındaki ilk filozof olarak kabul edilen Demokritos da mutluluğun doğasını araştırmış ve mutlu yaşamın yalnızca olumlu bir kaderin veya dış

koşulların ürünü olmadığını, daha ziyade bir insanın zihninin ürünü olduğunu öne sürmüştür (Kesebir & Diener, 2009). Epikür, eudaimonist (mutçuluk, mutlulukçuluk) bir teori çerçevesine huzuru getirmeye çalışan ilk filozof ve en iyi yaşamın en keyifli olmasına inan bir hedonisttir. Ona göre huzur, mutlu insanın ruh halidir, mutluluğun bir parçasıdır ancak mutluluğun kendisi değildir (Striker, 1990).

Mutluluğa bir başka bakış açısı kazandıran felsefi düşünce, M.Ö. III. yüzyılda Zenon tarafından kurulan Stoa felsefesi olmuştur. Zenon'a göre bu felsefi düşüncenin asıl sorunsalı; insan mutluluğunun koşullarıdır (Çoban, 2020). Stoacılara göre insanların gerçekten mutlu olmasına yol açacak şey; en yüksek erdemdir. Erdeme ulaşmak da doğaya uygun yaşamakla elde edilecek bir olgudur. Bu da ruhun tutkulardan kurtulması, korku ve batıl inançlardan etkilenmemesi ile elde edilecektir (Wiersma, 2014).

Mutluluğun Aydınlanma Çağı düşünürleri için de temel bir sorunsal olduğu söylenebilir. Örneğin John Locke, İnsan Anlığı Üzerine Deneme (An Essay Concerning Human Understanding) başlıklı eserinde her insanın kendi iyiliğini ve mutluluğunu aradığını, her zeki varlığın hazzın zevkinden ibaret olan mutluluğu ararken, hiç kimsenin kişiye acı verecek şeyi bünyesinde taşımayacağını söylemiştir. Ahlak, erdem, doğa kanunu, politika, yasama gücü bunların hepsinin bu dünyada mutluluğa ulaşmakla ilgili olduğunu düşünmüştür (Brogan, 1959). Thomas Hobbes ise Leviathan adlı eserinde mutluluğu; tüm insanlığın genel bir eğilimi olarak tanımlamaktadır. Hobbes'a göre her insan kendini mutlu eden, memnun eden şeyi "iyi" olarak adlandırırken, kendini rahatsız edeni ise "kötü" olarak adlandırmaktadır. Mutluluğu tüm arzuların karşılanmasından ziyade sonsuz bir arzu süreci olarak görmektedir (Foisneau, 2014). Jean Jacques Rousseau Emilie ya da Çocuk Eğitimi Üzerine (Emilie, or on Education) adlı kitapta, mutluluğun güç ve irade arasında gerçek bir denge kurulmasıyla elde edileceğini, arzularla güçlerin arasındaki farkın azaltılması gerektiğini söylemiştir. Mutluluğu etkileyen en büyük tehdidin özgürlük eksikliği, başkalarına aşırı bağımlılık ve sefaletten geldiğini öne sürmüştür (Gilead, 2012).

18. ve 19. yüzyıllardan bu yana ise, mutluluk tanımını sistematikleştiren iki önemli düşünür bulunmaktadır. Bunlar Jeremy Bentham ve John Stuart Mill'dir. Jeremy Bentham, John Stuart Mill'in düşüncelerinin oluşmasını sağlayan ve faydacı geleneğin yükünü sırtlanmasında Mill'e yardımcı olan kişilerden birisidir. Jeremy Bentham (1780) Yasama İlkeleri ve Ahlakına Giriş kitabında faydacılık ilkesini aşağıdaki şekilde tanımlamış ve mutluluğu hem bireysel düzeyde hem de yönetim düzeyinde esas alınması gereken bir amaç olarak göstermiştir.

Faydacılık ilkesiyle anlatılmak istenen ilke, her ne eylem olursa olsun bunu ilgili tarafın mutluluğunu arttırması veya azaltmasına göre- veya başka kelimelerle anlatacak olursak, bu mutluluğu koruyup geliştirmesine veya karşı çıkmasına göre- onaylayan veya reddeden ilkedir. Her ne eylem olursa olsun diyorum, bu yüzden sadece tek bir bireyin tüm eylemlerini değil aynı zamanda idarenin de her önlemini kast ediyorum (Shafritz & Hyde, 2009).

Mutluluğu tanımına alırken esas sorunsalı “en yüksek iyi” olan faydacı etik kuramı, Epüküros, Aristippos, Hume, Bentham gibi düşünürlerin yanında John Stuart Mill tarafından da benimsenen bir yaklaşım olmuştur. Faydacı etik, doğanın insanları haz ve acı gibi iki duyumun temeline bıraktığı düşüncesine dayanmaktadır. İnsan eylemlerinin ahlaki boyutunu, iyi ve kötü olarak temellendirmiş ve eylem sonucu duyumumuz hazza karşılık geliyorsa o eylemi iyi, eylem sonucu duyumumuz acıya karşılık geliyorsa o eylemi kötü olarak adlandırmıştır. Mill’e göre yaşamın tek gayesi mutluluktur ve ayrıca insan zaman zaman en yüksek derecede mutluluğa ulaşmak için kendisinden ziyade başkalarının da mutluluğunu düşünerek, kendi mutluluğunu fedakarlıkla terk edebilmelidir (Möngü, 2015).

Mutluluk kavramının yalnızca felsefi bir sorunsal ve ahlak biliminin bir konusu olarak kaldığı söylenemez. 18. yüzyılda dünya tarihini derinden etkileyen Amerikan Devrimi ve sonrasında Fransız Devrimi için “halkın mutluluğu” temel dayanaklardan bir tanesi ve belki de en önemlisi haline gelmiştir.

Bağımsız Amerika’nın ilk başkan yardımcısı ve ikinci başkanı, Amerikan Devriminin öncü isimlerinden ve Kurucu Babalardan bir tanesi olan John Adams, Massachusetts Anayasası ve sonrasında Amerikan Anayasasını önemli ölçüde etkileyen Hükümet Üzerine Düşünceler (1776) (Thoughts on Government) başlıklı kitapçığında “ilahi siyaset biliminin halkın mutluluğunun bilimi” olduğunu söylemiş ve aşağıdaki alıntıda gösterildiği gibi en çok sayıda insanın mutluluğunu sağlayan yönetim biçiminin en iyi yönetim biçimi olduğunu savunmuştur.

En iyi yönetim biçiminin hangisi olduğuna karar vermeden önce yönetimin nihai amacının ne olduğunu düşünmeliyiz. Bu noktada, tüm ilahi kişilerin ve ahlak filozoflarının insanın nihai amacının mutluluk olduğunu kabul etmesi gibi, tüm saygıdeğer politikacılar da yönetimin nihai amacının toplumun mutluluğu olduğu konusunda anlaşacaktır. Bu ilkedен hareketle, en çok sayıda insanın rahat, konfor, güvenlik- veya tek bir kelimeyle söyleyecek olursak- mutluluğunu en fazla düzeyde sağlayan yönetim biçimi en iyi yönetim biçimidir (Adams, 1987).

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’nde (1776) kolonilerin Britanya İmparatorluğu’ndan ayrılarak bağımsızlık ilan etmesinin ardında yatan temel nedenlerin

açıklandığı ikinci paragrafta mutluluğun politik bir amaç olarak zirveye yerleştirilmiş olduğu; bildirgede yönetimlerin esas kuruluş nedeninin yaşama ve özgürlük haklarının yanı sıra insanların mutluluğun peşinden gitme haklarını garanti altına almak olarak kabul edildiği açıkça görülmektedir.

Tüm insanların eşit yaratıldığını; Yaşama, Özgürlük ve mutluluğun peşinden gitme hakkı gibi vazgeçilemez hakların Yaratıcıları tarafından insanlara bahşedildiğini; bu hakları güvence altına almak için insanlar arasında Hükümetlerin kurulduğunu, Hükümetlerin meşru güçlerini yönetilenlerin rızasından aldığını; herhangi bir Hükümet biçimi bu gayeleri tahrip edecek hale gelirse insanların bu yönetimi değiştirme veya ortadan kaldırma ve bunun yerine bu ilkeler temelinde kendi Güvenlik ve Mutluluklarını sağlaması en muhtemel biçimde yeni bir Hükümet kurma ve [bu Hükümetin] güçlerini belirleme hakları olduğunu aşikar gerçekler olarak kabul ediyoruz.

Aşağıda verilen 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin ön söz bölümünde de mutluluğun yönetimler için temel amaç olarak gösterildiği açıktır.

Ulusal Meclis halinde toplanan Fransız halkı temsilcileri, toplumların uğradıkları felaketlerin ve yönetimlerin bozulmasının yegâne nedeninin; insan haklarının bilinmemesi, unutulmuş olması ya da hor görülüp dikkate alınmamasına bağlı olduğu görüşünden hareketle; insanın doğal, devredilemez ve kutsal haklarının resmi bir bildiri içinde açıklamaya karar vermişlerdir. Öyle ki, bu bildiri tüm toplum üyelerinin hiçbir zaman akıllarından çıkmasın, sürekli olarak onlara haklarını ve ödevlerini hatırlatsın. Öyle ki, yasama ve yürütme iktidarlarının faaliyetleri siyasal toplumların amacına uygun olup olmadığı her an denetlenebilsin ve bu iktidarlara daha çok saygı gösterilsin. Öyle ki, bundan böyle yurttaşların basit ve tartışma konusu olmayan ilkelere dayanan istekleri hep anayasanın korunmasına ve **herkesin mutluluğuna** [vurgu eklenmiştir] yönelik olsun.

Halkın (veya herkesin) mutluluğuna ayrılan bu cümle belki çok dikkat çekici olmasa da mutluluk, Fransız Devrimi için güçlü bir siyasal dayanak haline gelmiştir. Öyle ki ünlü siyaset bilimci Hannah Arendt 1965 tarihli *Devrim Üzerine* adlı kitabında, eleştirel bir bakış açısıyla, özellikle Jakobenlerin iktidara yükselmesiyle birlikte halkın mutluluğunun devrimin yeni ideolojisi ve politikanın kılavuz ilkesi haline geldiğini savunmuştur (Soni, 2010).

Dönemin pozitivist doğasına rağmen, 19. yüzyıl sosyal bilimlileri içinde de mutluluğun kendisine önemli bir konum bulduğu görülmektedir. Örneğin Herbert Spencer faydacılığı, talepkâr bir özgürlük ilkesi ve sağlam ahlaki haklar ile aşılayarak gerçek anlamda liberal hale getirmek için mücadele etmiştir. Spencer'a göre içgüdüler, zevk ve acı veren eylemler arasında zihinsel bir bağ kurmaktadır. Onaylama ve onaylamama duyguları da bu çağrışımları tamamlamaktadır. Doğal olarak, zevk veren

eylemler onaylanmaya meyilliyken acı veren eylemler onaylanmamaya meyillidir. Derinlere yerleşmiş b u ahlaki onay ve onaylamama süreci içgüdülerde yoğunlaşarak ahlaki sezgiler haline gelmektedir. Bu durum faydacılığın sonuççuluğunun bir yansımasıdır. Yani, sosyal evrimin kendi iç dinamikleri sonuç bağlamında insan dayanışmasını, mutluluğunu ve gelişmesini destekleyen sosyal kurumları ve normatif uygulamaları desteklemektedir. Spencer, eşit özgürlüğün nihai bir adalet ilkesi olarak kullanıldığı yerlerde refahın gelişeceğinden ve faydacı liberalizmin yayılacağından bahsetmiştir. Ahlaki haklar, eşit özgürlüğü belirtmektedir. Ahlaki hakları, en temel mutluluk kaynakları olarak gördüğü yaşam ve özgürlükle bağdaştırmaktadır. Yaşam ve özgürlükle ilgili ahlaki hakları, genel mutluluğun koşulları olarak görmektedir. Her birey bu hakları gerçek mutluluğun kaynağı olan kendilerinde kullanma hakkına sahiptir. Dolaylı olarak ahlaki haklar, bireyde genel mutluluğu teşvik etmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrasında mutluluk araştırmalarının akademide bir süreklilik gösterdiği ve farklı disiplinlerden beslenerek geliştiği görülmektedir. Mutluluk, yirminci yüzyılın ortalarında refah devletinde zirveye ulaşan özgürleştirici, demokratik bir projeyi şekillendiren bir terimdir. Devlet insanlara mutluluğu sağlayamaz ama mutluluk için gerekli olan güvenliği, sosyal ve ekonomik koşulları sağlamalıdır. Böylelikle, modernitenin geniş özgürleştirici projesi içinde mutluluk, modern refah rejimlerinin ve onların sosyal hak sistemlerinin siyasi meşruiyetine dahil edilmiştir. Bu bağlamda 1942’de William Henry Beveridge tarafından yazılıp, refah devletin temel ilkelerini ortaya koyan Beveridge Raporu’nun “sıradan insanın mutluluğunu” teşvik etmesi, mutluluğu zorunlu bir sosyal amaç olarak konumlandırmıştır (Duncan, 2014).

1960’lı yıllarda mutluluk araştırmalarına önemli bir katkı psikoloji alanından gelmiştir. Kamuoyu analisti ve psikolojinin çeşitli alanlarında araştırmalar yapan akademisyen Hadley Cantril, 1965 yılında yayınladığı ve en çok atıf alan “The Pattern of Human Concern” adlı eseriyle, yaşam memnuniyetinin ölçümünü (The Cantril Self-Anchoring Striving Scale) Cantril’in Merdiveni olarak da bilinen bir ölçek üzerinden birçok küresel anketin ve en önemlisi Gallup’un dünya anketinin kullanımına açmıştır. Bu ölçek sayesinde Dünya Mutluluk Raporu’na referans olan Gallup anketinde katılımcılar, Cantril’in Merdiveni üzerinden ölçümlendirme yapmaktadır. Cantril bu ölçüm aracıyla; insanlardan şimdiki, geçmişteki ve beklenen gelecekteki yaşam memnuniyetlerini kendi tanımlanmış değerleriyle ölçek üzerinden derecelendirmelerini istemiştir. Bu ölçeğe yanıt verirken insanlar sıfırdan ona doğru uzanan bir merdivende kendilerini şu an hangi noktada hissettiklerini derecelendirmiştir. Merdivenin en altı yani

sıfır noktası kişi için mümkün olan en kötü yaşamı temsil ederken, on noktası ise kişi için mümkün olan en iyi yaşamı temsil etmektedir (Tomyn, 2017).

Mutluluk ve iktisat ilişkisine 1974 yılında “Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empricial Evidence” makalesi ile önemli bir soluk getiren Richard Easterlin, bu makale ile gelir ve mutluluk arasında bir ilişki olup olmadığını görmek için az gelişmiş ve gelişmiş olmak üzere on dokuz ülkeyi kapsayan mutluluk anketlerinin sonuçlarını bir araya getirmiştir. Easterlin paradoksu olarak bilinen bu makalede irdelenen sorular; “toplumun zengin üyeleri genellikle yoksullardan daha mı mutlu?”, “daha gelişmiş ülkeler tipik olarak daha mı mutlu?”, “ekonomik kalkınma sürecinde bir ülkenin geliri arttıkça, insan mutluluğu artar mı?” şeklindedir ve makalenin temel ilgi alanını “ekonomik büyümenin sosyal refahla, yani insan mutluluğuyla olumlu bir şekilde ilişkili olduğuna dair kanıt var mıdır?” soruları oluşturmaktadır. Çalışmada, ülkelerin gelir ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkisi incelenip, gelir grupları ve bu gelir gruplarının mutluluk seviyeleri arasındaki değişiklikler incelenmiştir. Çalışmaya konu olan bu ülkeler arasında karşılaştırma yapılarak mutluluk seviyeleri ve GSYİH’lerine bakılmıştır. Easterlin araştırmaları sonucunda ülkelerdeki en yüksek gelir statüsündekilerin en düşük gelir statüsündekilere göre daha mutlu olduğunu bulmuştur. Ancak belirli bir zaman diliminde ülkeler arasında böyle bir pozitif ilişkinin olup olmadığı ise belirsizdir. İnsanlar mutluluklarını değerlendirirken, kendilerini önceki sosyal statüleri veya çevresindeki normlarla kıyaslamaktadır. Bu nedenle gelir dağılımının altında yer alanlar, yukarıdakilere göre kendilerini daha az mutlu hissetme eğilimine sahiptirler. Ekonomik büyüme bir toplumu nihai bir bolluk durumuna götürmemekte, aksine büyümenin kendisi sürekli büyüyen istekleri ve kıyaslama durumunu meydana getirmektedir. Böylece belirli bir statüye eriştikten sonra ardı arkası kesilmeksizin gelen istek kümeleri, kişinin mutluluk ibresinde bir değişim yapmaksızın ilerlemektedir ve bu çalışma büyüme ve mutluluk arasında kesin bir ilişik bulunamayacağının örneğini sunmuştur (Easterlin, 1974).

1970’lerde mutluluk çalışmasına en önemli katkıyı sağlayanlardan biri de Amartya Sen’dir. Sen yoksulluğun tanımının gelir çerçevesinde yapılmasına karşı büyük bir eleştiri yöneltmektedir ve Sen’e göre yoksulluk kavramı; okuryazarlık oranı, çocuk ölümleri, hastalıklar, yeterli besini elde edememe gibi olgularla çok yakından ilişkilidir. Sen’e göre refah ekonomisindeki asıl amaç, bu gibi sosyal yoksunlukların, baskının ortadan kaldırılmasında yatmaktadır. Faydacı doktrin gibi refah ekonomisi de insan mutluluğunu en önemli hedefe koymakta ve Sen’e göre insan, mutluluk gibi kıymetli bir

olgunun bulunduğu makamdır (Kirmanoğlu, 2005). Sen'in bu yaklaşımları ilerleyen vadede İnsani Kalkınma Endeksi'nde rol oynamıştır. Kısaca değinmek gerekirse, bir ülkede refahın ve kalkınmanın değerlendirilmesinde ele alınan en önemli ölçüt, uzun yıllar boyunca ekonomik büyüme verileri olarak görülmüştür. Ancak on yıllar içerisinde yapılan çalışmalara göre, ekonomik büyümenin yüksek olduğu bazı ülkelerde yoksulluk, çevre sorunları ve yüksek suç oranı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda ekonomik büyümenin orta seviyelerde olduğu bazı ülkelerde yoksulluk, çevre sorunları ve yüksek suç oranı gibi değerlerin daha az olduğu gözlemlenmiştir. Böylece ekonomik büyüme verilerinin yoksulluğa ve çevre sorunlarına ya da yüksek yaşam kalitesine doğrudan bir etkisinin bulunmadığı, bu gibi konulara çözüm önerisi getirmediği görülmüştür. İnsan odaklı, toplumun en alt katmanının menfaatini gözetecek politikalar uygulanabilir mi, böyle bir kalkınma modelinin olabilirliği var mıdır gibi düşünceler bu doğrultuda ön plana çıkmıştır.

Ekonomik kalkınmaya yönelik bu düşüncelerin yoğunlaştığı bir dönemde, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ilk İnsani Gelişme Raporu'nu 1990 yılında Pakistanlı ekonomist Mahbub ul Haq öncülüğünde, Nobel ödüllü Amartya Sen ve diğer önde gelen düşünürlerin de katkısıyla geliştirilmiş ve yayınlanmıştır (Gürses, 2009). Rapora göre, kalkınmanın araçları ve amaçları arasında başlıca bir ayrım yapılmalıdır. İnsani Gelişme Raporu, insanların başarılarını, özgürlüklerini ve yeteneklerini arttırmaya odaklanmalıdır, çünkü nihai bütün faaliyetlerin hedefinde insan yatmaktadır. Esas önemli olan kişinin sahip olduğu mal veya gelir değil, sürdürmekte olduğu yaşamdır. Kişinin serveti, sahip olduğu malları elbette araçsal bir öneme sahiptir, ancak bu gibi değişkenler yaşam standardının doğrudan bir ölçüsünü oluşturmamaktadır. Örneğin, bir kişinin sahip olduğu gelir düzeyi, o kişinin şu anda sağlıklı, engelli veya özgürce hareket etme imkanının olup olmadığına bakılmaksızın, kişinin sahip olduğu yaşam beklentisini açıklayamamaktadır (Anand & Sen, 1994).

Yine 1970'lerde mutluluk araştırmalarına önemli katkı sağlayan sosyal gösterge araştırmalarından elde edilen önemli katkılar 1974'te kurulan ve yaşam kalitesinin ölçülmesiyle ilgili araştırmaları yayınlayan Sosyal Göstergeler Araştırması (Social Indicators Research) dergisinde toplanmıştır (Stiglitz vd., 2009, s. 208). Ancak mutluluk, yaşam kalitesi, yaşam memnuniyeti, öznel refah alanında yayın yapan süreli yayınlara daha çok 2000'li yıllarda rastlanmaktadır. Tablo 1'de de görüldüğü üzere 2000'li yıllardan sonra, çok disiplinli çalışmalarla mutluluk konusuna yoğunlaşan süreli yayın sayısı artış göstermeye başlamıştır.

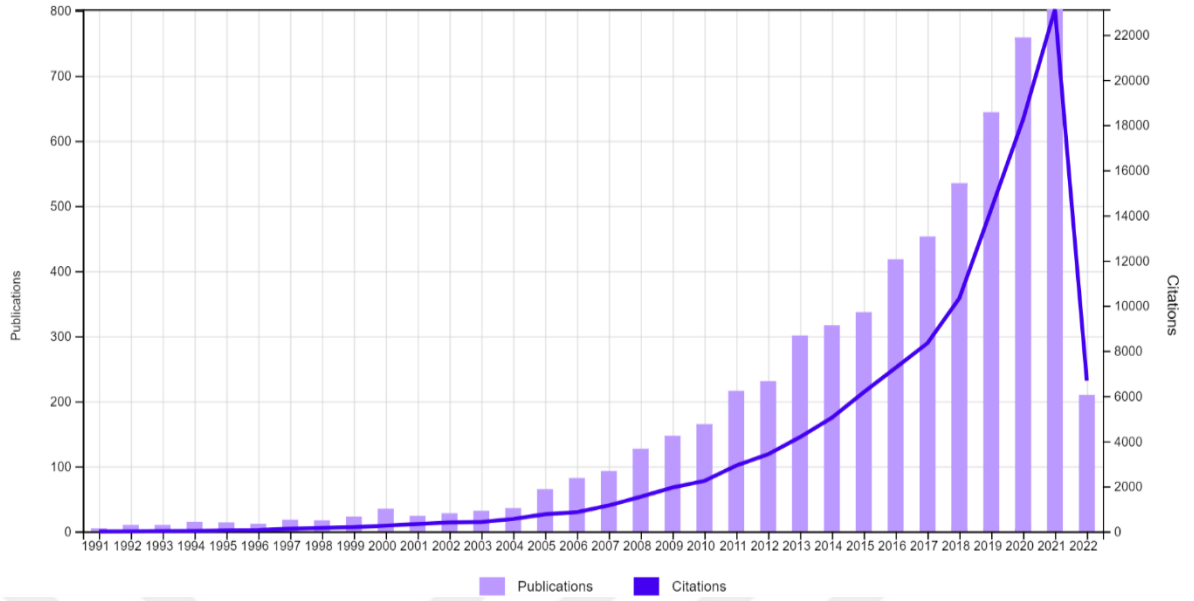
Tablo 1. Mutluluk ve Refah Araştırmaları – Akademik Yayınlar

Yayın Başlangıç Yılı	Dergi Adı	Disiplin Alanı
1974	Social Indicators Research	Sosyal Bilimler
1997	Quality of Life Research	Sağlık
2000	Journal of Happiness Studies	Çok Disiplinli
2002	Health and Quality of Life Outcomes	Sağlık
2003	Journal of Positive Psychology	Psikoloji
2003	Applied Research in Quality of Life	Sosyal Bilimler
2010	British Journal of Well-being	Sağlık
2011	Psychology of Well-being	Psikoloji
2011	International Journal of Wellbeing	Çok Disiplinli
2012	International Journal of Happiness and Development	Çok Disiplinli
2012	Journal of Happiness and Well-being	Çok Disiplinli
2015	International Journal of Applied Positive Psychology	Psikoloji
2016	Sciences et bonheur	Bilim ve Mutluluk
2017	Journal of Well-Being Assessment	Sosyal Bilimler
2017	Journal of Positive Psychology and Wellbeing	Psikoloji
2021	Journal of Happiness and Health	Sağlık

Kaynak: World Database of Happiness, 2021

Bununla birlikte, son yirmi yılda, genel olarak mutluluk araştırmalarının ve özel olarak kamu politikalarının insanların mutluluğu üzerindeki sonuçlarını analitik olarak araştıran çalışmaların sayısı keskin bir şekilde artmıştır. Bu yükselen mutluluk araştırması dalgası, Web of Science (08/05/2022) üzerinde gerçekleştirilen bir arama dizisinin ((mutluluk VEYA yaşam memnuniyeti VEYA öznel refah) VE politikası) sonuçlarını gösteren Şekil 1'de kolayca görülebilir.

Şekil-1. 1975 - 2022 Yılları Arasında Yayın ve Atıfların Dağılımı (6181 yayın)

Bir politika hedefi olarak mutluluğun yeniden icat edilmesinin, davranışsal ekonomi (Bruni & Porta, 2016; Easterlin, 2001; Frey & Stutzer, 2012; Layard, 2006), sosyoloji (Veenhoven, 1991, 2004, 2010), ve psikolojideki (Diener & Ryan, 2009; Kahneman & Krueger, 2006; Oishi & Diener, 2014) teorik ve metodolojik ilerlemeler ve bireylerin ve toplumların gerçek refahını yakalamada yalnızca GSYİH'ye dayanan resmi istatistiklerin eleştirileriyle körüklendiği iddia edilebilir (Stiglitz, Sen & Fitoussi, 2009). Buna göre, mutluluk araştırmalarındaki yayınlar ağırlıklı olarak yukarıda belirtilen disiplinlerin egemenliğindedir.

Mutluluğun bir politika hedefi olarak tanınmasına yönelik bu çağrılara yanıt olarak, dünya çapında birçok hükümet ve istatistik kurumu, mutluluk hakkında veri toplamak için girişimler başlatmıştır. Bugün, birçok disiplinde araştırma bulguları ve dünyanın dört bir yanından zengin veri setleri tarafından desteklenen, devlet kurumları ve kendi nüfuslarının mutluluğunu iyileştirmeyi amaçlayan politika yapıcılar tarafından kullanılabilir ve giderek artan bir kanıt havuzu vardır. Bu bağlamda, belirli kamu politikası müdahalelerinin öznel iyi oluş ve özellikle bireylerin ve toplulukların mutluluğu üzerindeki etkilerine artan bir ilgi olduğu açıktır.

1.2. Araştırma Soruları

Bir önceki alt başlıkta gösterildiği gibi, mutluluk araştırmaları felsefi ve siyasal bir sorun olarak çağlar boyu incelenmiş bir konudur. Ancak günümüz sosyal bilimleri

açısından mutluluğun analitik/ampirik bir araştırma nesnesi olmasının yakın bir döneme rastladığı söylenebilir. Özellikle psikoloji ve ekonomi disiplinlerinde 1960'larda başlayıp 1970'lerde gelişen kuramsal ve yöntemsel gelişmeler bir alt yapı oluşturmuş; 2000 yılından itibaren mutluluk araştırmaları hem akademide hem de siyasal alanda artan bir karşılık bulmaya başlamıştır. Bu tezin konusunu 2000-2010 yılları arasında mutluluk araştırmalarının yükselişe geçiş dönemi olarak tanımlanabilecek dönem oluşturmaktadır. Bu dönemin seçilmesindeki neden 2011 yılında mutluluğun en üst düzeyde BM tarafından temel bir kamu politikası amacı olarak tanınmış olmasıdır. Bir başka anlatımla, ilk olarak 2000 başında hükümet raporlarında yer almaya başlayan mutluluğun on yıllık bir süreçte uluslararası düzeyde kabulüne giden süreç, tezin dönemsel sınırlarını çizmektedir.

Bahsedilen dönem içinde mutluluk araştırmalarının hangi koşullar altında yükselişe geçtiği, bu tezin temel araştırma sorusudur. Temel araştırma sorusuna cevap vermek için literatür incelemesi gerçekleştirilmiş olup, döneme ait yayınlar aşağı gösterilen sorular bağlamında irdelenmiştir:

- 2000-2010 yılları arasında mutluluk araştırmalarının yükselişe geçişinde etkili olan temel kuramsal ve yöntemsel değişimler nelerdir?
- Mutluluğun bir kamu politikası amacı olarak kabul görmesinde siyasetçilerin ve kurumsal aktörlerin rolü nedir?
- Mutluluğun kamu politikası süreçlerinde bir gösterge olarak kullanılmasına yönelik eleştiriler ve bu eleştirilere verilen cevaplar nelerdir?

Bu soruların benimsenmesindeki amaç, kamu politikalarında bir amaç olarak benimsenmesini olanaklı kılan kuramsal, yöntemsel ve aktör bazlı dinamikleri hedeflemektir. Soruların cevaplarını araştırmak için ilgili yayınların seçim esasları ve yayınlara ilişkin temel bulgular bir sonraki alt başlıkta sunulmuştur.

1.3. Literatür Analizi

Tezin araştırma sorularına cevap aramak için belirlenen zaman dilimi içindeki temel yayınların tematik düzeyde incelenmesi uygun bulunmuştur. İncelenecek olan yayınların belirlenmesindeki temel kriter, ilgili yayının mutluluğu bir kamu politikası amacı olarak kullanılması ile ilgili kuramsal, yöntemsel ve siyasal tartışmalara katkı sunan, etkili ve kaliteli nitelikte bir yayın olmasıdır. Yayınların belirlenmesinde elektronik veri tabanlarının kullanılmasına karar verilmiştir.

Elektronik kaynakların daha ucuza mâl olması, metin içi tam arama yapılabilme imkanının olması, araştırılan disipline yönelik yeni yayınlanan kaynakların bildirimini yapması, basılı yayınlara oranla elektronik kaynaklara ulaşımın zaman ve mekan ayırt etmeksizin daha kolay olması ve bu doğrultuda basılı yayınlara oranlara daha çok atıf alması, bu gibi kaynakların seçiminde ve kullanımında önemli rol oynamaktadır (Atılğan & Yalçın, 2009). Bu noktada seçilecek veri tabanlarının dikkatli seçilmesi gerekmektedir. Veri tabanı seçiminde kimi durumlarda sadece az sayıda platform ile iyi bir performans elde edilebilirken, kimi durumlarda daha fazla sayıda veri tabanı seçimi incelenecek çalışmanın da performansını arttırabilmektedir (Powell vd., 2000).

Bu tezde yayın kalitesi, kapsayıcılık, filtreleme ve erişim imkanları göz önünde bulundurularak Web of Science ve Scopus olmak üzere iki ayrı veri tabanının kullanılması uygun bulunmuştur. Literatür taraması öncesinde bu veri tabanları dışındaki kaynaklar da tez konusu ile ilgili yapılan okumalar sırasında incelenmiş olup, elde edilen sonuçların büyük oranda benzeşmesi nedeniyle daha fazla sayıda veri tabanı kullanılmasına gerek duyulmamıştır.

Arama stratejisinde ilk olarak başlık ve konu düzeyinde bir tarama gerçekleştirilmiştir. Başlık aramasında her ne kadar kavramsal olarak farklı olsalar da birçok çalışmada birbirlerinin yerine kullanılan mutluluk, öznel esenlik ve yaşam tatmini kavramları kullanılmıştır. Diğer yandan yayınların kamu politikası tartışmaları ile ilgili bağlantıları kamu politikası kavramı kullanılarak kurulmuştur. Tablo 2’de kullanılan arama ifadeleri ve tarama sonucu çıkan yayın sayıları gösterilmiştir.

Tablo 2. Veri Tabanları ve Arama İfadesi Sonucunda Çıkan Çalışma Sayısı

Veri tabanı	Arama ifadesi	Çalışma sayısı
Web of Science (20/08/2021)	TS= ((happiness OR subjective well-being OR life satisfaction) AND public policy)	191
Scopus (03/09/2021)	TITLE-ABS-KEY ((happiness OR "subjective well-being" OR "life satisfaction") AND "public policy") AND PUBYEAR>1999 AND PUBYEAR <2011	92

Ancak bu veri tabanı tarafından taranmayan yayınların da olabileceği düşünülerek her iki veri tabanında yer alan yayınlar birlikte değerlendirilmiş, her iki veri tabanında da yer alan çifte girişler elendikten sonra ortak bir liste oluşturulmuştur.

Tablo 3. Veri Tabanlarına Göre Yayın Türleri (283 yayın)

Yayın Türü	Web of Science (20/08/2021)	Scopus (03/09/2021)
Makale	156	49
Konferans Bildirisi	21	7
İnceleme makalesi	12	-
Editör yazısı	8	3
Kitap Bölümü	7	10
Kitap İncelemesi	3	9
Kitap	1	9
Diğer	-	5

Arama sonucunda çıkan yayınların bilim dallarına göre dağılımı ise Tablo 4'te sunulmuştur. Tablo incelendiğinde daha önce belirtildiği gibi yayınların ağırlıklı olarak ekonomi, sosyoloji ve psikoloji disiplinlerinde veya bu disiplinlerle ortak gerçekleştirildiği söylenebilir. Ayrıca yayınların disiplinlere göre dağılımı incelendiğinde mutluluğun çok farklı disiplinler tarafından konu olarak incelenmeye başladığını görmek te mümkündür.

Tablo 4. Yayınların Disiplinlere Göre Yüzde Dağılımı (ilk on disiplin)

No	Web of Science (20/08/2021)	Scopus (03/09/2021)
1	Ekonomi (%20)	Sosyal Bilimler (%31)
2	Sosyal Bilimler (Disiplinlerarası) (%17)	Ekonomi, Ekonometri, Finans (%15)
3	Kamusal Çevresel ve Mesleki Sağlık (%10)	Psikoloji (%9)
4	Psikoloji (Multidisipliner) (%9)	Sanat ve İnsani Bilimler (%9)
5	Sosyoloji (%9)	İşletme, Yönetim, Maliye (%9)
6	Kamu Yönetimi (%6)	Tıp (%8)
7	Sağlık Bakım Hizmetleri Bilimleri (%5)	Mühendislik (%4)
8	Eğitim Bilimleri (%5)	Hemşirelik (%4)
9	Sağlık Politikaları (%5)	Multidisipliner (%3)
10	Siyaset Bilimi (%5)	Biyokimya, Genetik ve Moleküler Biyoloji (%1)

Son olarak Tablo 5, yayınların ülkelere göre dağılımını göstermektedir. Genel olarak mutluluk araştırmalarının Anglo-Sakson ülkelerinde yoğunlaştığı, buna karşılık Çin kökenli yayınların da diğer bölgelere göre daha fazla sayıda olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Avrupa ülkeleri içinde Hollanda'nın öne çıktığı söylenebilir. Mutluluk araştırmalarının liberal politika yapımına ilişkin bir dönüşümü ifade etmesi açısından yayınların Anglo-Sakson ülkelerinde yoğunlaşması doğaldır, ancak özellikle Çin kökenli yayınların öne çıkmasının önemli olduğu düşünülebilir.

Tablo 5. Yayınların Ülkelere Göre Dağılımı (ilk on ülke)

No	Web of Science (20/08/2021)	Scopus (03/09/2021)
1	ABD 66	ABD 37
2	İngiltere 28	Birleşik Krallık 16
3	Avusturalya 16	Avusturalya 10
4	Çin Halk Cumhuriyeti 15	Kanada 6
5	Kanada 12	Hong Kong 6
6	Hollanda 11	İtalya 3
7	İskoçya 5	Hollanda 3
8	Belçika 4	Yeni Zelanda 3
9	Brezilya 3	Belçika 2
10	Almanya 3	Çin 2

Elde edilen ilk listede yer alan yayınların özetleri okunarak doğrudan mutluluğu bir kamu politikası amacı olarak tartışan yayınlar seçilmeye çalışılmıştır.

Bu şekilde elde edilen kırk iki makalenin kaynakçaları, veri tabanları kullanılarak gerçekleştirilen aramada gözden kaçmış olabilecek temel dokümanları tespit edebilmek için yeniden incelenmiş ve listeye on üç yayın daha eklenerek toplam elli beş yayın analiz için belirlenmiştir.

Tablo 6, literatür taraması kapsamında analize dahil edilen yayınların listesini göstermektedir. Elde edilen listenin tezin konusuyla ilgili tüm yayınları kapsadığı ileri

sürülemez, ancak atıf sayıları ve kaynakların akademik kalitesi bakımından kamu politikaları ve mutluluk araştırmaları alanına ilişkin gerçekçi bir temsil sağlayabileceği düşünülmektedir.

Veri tabanları ve kaynakçaların incelenmesiyle elde edilen bu yayınlar analiz edilirken daha önce belirlenen araştırma soruları kapsamında okunarak tematik bir sentez elde edilmeye çalışılmıştır. Daha önce belirtildiği gibi tezin araştırma soruları kamu politikalarında bir amaç olarak benimsenmesini olanaklı kılan kuramsal, yöntemsel ve aktör bazlı dinamikleri açıklamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle mutluluğun meşru bir kamu politikası amacı olarak benimsenmesine olanak sağlayan kuramsal temelde meydana gelen kök veya temel değişimler ve değişimlerin kamu politikası yapımı süreci ile bağlantısı birinci temayı oluşturmaktadır.

Diğer yandan bir kamu sorunu ile ilgili kuramsal bakış açısının değişmesi tek başına yeterli değildir. Keza, mutluluk araştırmalarının 1970’lerde halihazırda kamu politikası yapım sürecine ilişkin önemli konuları gündeme getirdiği ve psikoloji bilimindeki gelişmelerle öznel mutluluğun ölçümüne ilişkin olanakların var olduğu görülmektedir. Bu noktada ikinci önemli tema siyasetçilerin, bürokratların ve kurumsal aktörlerin mutluluğu bir kamu politikası amacı olarak kabullenmesindeki rolü olarak belirlemektedir.

Tezin üçüncü teması kamu politikalarının şekillenmesinde anahtar rol oynayan istatistik göstergeleri kapsamaktadır. Göstergeler kamusal sorunların gündeme gelmesinde, kamu politikalarının formülasyonunda ve politikaların değerlendirilmesinde önemli bir pozisyonda yer almaktadır. Bu nedenle mutluluğun hem akademik çalışmalar hem de kamu politikalarına yol gösterecek bir gösterge olarak kabul görmesi kritik bir tema olarak değerlendirilmiş.

Bir sonraki bölümde belirlenen temalar çerçevesinde elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi

Numara	Çalışmanın Adı	Çalışmanın Yazar / Yazarları	Çalışmanın Yılı	Çalışmanın Türü	Çalışmanın Disiplini	Yayıncı Adı
1-	Beyond GDP, Measuring progress, true wealth and well-being of nations	Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Roma Kulübü, WWF ve OECD	2007	Konferans	Sosyal Bilimler	Conference Proceedings
2-	Healthy and happy in Europe? On the association between happiness and life expectancy over time	Christian Bjornskov	2008	Makale	Sosyal Bilimler ve Tıp	Social Science & Medicine
3-	Well-being, Happiness and Why Relationships Matter: Evidence from Bangladesh	Laura Camfield, Kaneta Choudhury, Joe Devine	2009	Makale	Sosyal Bilimler	Journal Happiness Studies
4-	Encouraging Governments to Enhance the Happiness of Their Nation: Step 1: Understand Subjective Wellbeing	Robert A. Cummins, Anna A. L. D. Lau, David Mellor, Mark A. Stokes	2009	Makale	Sosyal Bilimler	Social Indicators Research
5-	Developing A National Index of Subjective Wellbeing: The Australian Unity Wellbeing Index	Robert A. Cummins, Richard Eckersley, Julie Pallant, Jackie Van Vugt, Roseanne Misajon	2003	Makale	Sosyal Bilimler	Social Indicators Research
6-	Subjective well-being: a general overview	Ed Diener	2009	Makale	Sosyal Bilimler	South African Journal of Psychology

Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi (Devam)

7-	Happiness, Contentment and Other Emotions for Central Banks	Rafael Di Tella, Robert MacCulloch	2009	Makale	Ekonomi	National Bureau of Economic Research
8-	Some Uses of Happiness Data in Economics	Rafael Di Tella, Robert MacCulloch	2006	Makale	Ekonomi	Journal of Economic Perspectives
9-	Review of research on the influences on personal well-being and application to policy making	Paul Dolan, Tessa Peasgood	2006	Kitap	Sosyal Bilimler	-
10-	How Can Measures of Subjective Well-Being Be Used to Inform Public Policy	Paul Dolan, Mathew P. White	2007	Makale	Psikoloji	Perspectives on Psychological Science
11-	Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being	Paul Dolan, Tessa Peasgood, Mathew White	2008	Makale	Ekonomi	Journal of Economic Psychology
12-	Measuring Well-Being for Public Policy: Preferences or Experiences?	Paul Dolan, Tessa Peasgood	2008	Makale	Sosyal Bilimler	Journal of Legal Studies
13-	Progress and well-being	Tony Dolphin	2009	Makale	Sosyal Bilimler	Public Policy Research

Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi (Devam)

14-	Social science, public policy, and the search for happiness	Danny Dorling	2003	Bildiri	Sosyal Bilimler	Commentaries
15-	After Happiness	Grant Duncan	2007	Makale	Siyaset Bilimi	Journal of Political Ideologies
16-	Should Happiness-Maximization be the Goal of Government	Grant Duncan	2010	Makale	Sosyal Bilimler	Journal Happiness Studies
17-	Should public policy respond to positional externalities	Robert H. Frank	2008	Makale	Ekonomi	Journal of Public Economics
18-	Happiness, Economy and Institutions	Bruno S. Frey, Alois Stutzer	2000	Makale	Ekonomi	The Economic Journal
19-	What Can Economists Learn from Happiness Research	Bruno S. Frey, Alois Stutzer	2002	Makale	Ekonomi	Journal of Economic Literature
20-	Happiness Research: State and Prospects	Bruno S. Frey, Alois Stutzer	2005	Makale	Ekonomi	Review of Social Economy
21-	Happiness and public choice	Bruno S. Frey, Alois Stutzer	2010	Makale	Siyaset Bilimi ve Ekonomi	Public Choice
22-	Should National Happiness Be Maximized?	Bruno S. Frey, Alois Stutzer	2009	Kitap Bölümü	Çok Disiplinli	-
23-	Subjective and Objective Well-Being in Relation to Economic Inputs: Puzzles and Responses	Des Gasper	2005	Makale	Ekonomi	Review of Social Economy

Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi (Devam)

24-	Does Economic Crisis Reduce Support for Markets and Democracy in Latin America? Some Evidence from Surveys of Public Opinion and Well Being	Carol Graham, Sandip Sukhtankar	2004	Makale	Çok Disiplinli	Journal of Latin American Studies
25-	Measuring Quality of Life in Latin America: Some Insights from Happiness Economics and the Latinobarometro	Carol Graham	2008	Makale	Sosyal Bilimler	Barometers of Quality of Life Around the Globe
26-	Happiness and Health: Lessons-And Questions-For Public Policy	Carol Graham	2008	Makale	Tıp, Sağlık Hizmeti, Politika	Health Affairs
27-	Quality of Life Indexes for National Policy: Review and Agenda for Research	Michael R. Hagerty	2001	Makale	Sosyal Bilimler	Social Indicators Research
28-	Viewpoint: Measuring and understanding subjective well-being	John F. Helliwell and Christopher P. Barrington-Leigh	2010	Makale	Ekonomi	Canadian Journal of Economics-Revue Canadienne d'Economique
29-	Well-Being, Social Capital and Public Policy: What's New?	John F. Helliwell	2006	Makale	Ekonomi	The Economic Journal

Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi (Devam)

30	Happiness, Economics and Public Policy	Helen Johns, Paul Ormerod	2007	Kitap	Sosyal Bilimler ve Ekonomi	-
31-	Experienced Utility as a Standard of Policy Evaluation	Daniel Kahneman, Robert Sugden	2005	Makale	Çevre ve Ekonomi	Environmental & Resource Economics
32-	Happiness and Public Policy: A Challenge to the Profession	Richard Layard	2006	Makale	Ekonomi	The Economic Journal
33-	Measuring Subjective Well-Being	Richard Layard	2010	Makale	İstatistik	Science - AAAS
34-	Hedonic Adaptation and the Role of Decision and Experience Utility in Public Policy	George Loewenstein, Peter A. Ubel	2008	Makale	Ekonomi	Journal of Public Economics
35-	Economics & Happiness	Luigino Bruni, Pier Luigi Porta	2005	Kitap	Ekonomi	-
36-	Needs, Wants and Goals: Wellbeing, Quality of Life and Public Policy	J. Allister McGregor, Laura Camfield, Alison Woodcock	2009	Makale	Sosyal Bilimler	Applied Research Quality Life
37-	Public Policy Implications of Behavioural Economics and Happiness Studies	Yew-Kwang Ng	2006	Kitap Bölümü	Sosyal Bilimler ve Ekonomi	-
38-	Happiness Studies: Ways to Improve Comparability and Some Public Policy Implications	Yew-Kwang Ng	2008	Makale	Ekonomi	The Economic Record

Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi (Devam)

39-	Introduction	Richard Layard	2008	Makale	Kamu Ekonomisi	Journal of Public Economics
40-	Happiness, Economics and Public Policy: A Critique	Jan Cornelis Ott	2010	Makale	Sosyal Bilimler	Journal Happiness Studies
41-	Assessing the Welfare State: The Politics of Happiness	Alexander Pacek, Benjamin Radcliff	2008	Makale	Siyaset Bilimi	Perspectives on Politics
42-	Politics, Markets, and Life Satisfaction: The Political Economy of Human Happiness	Benjamin Radcliff	2001	Makale	Siyaset Bilimi	The American Political Science Association
43-	Experienced Poverty and Income Poverty in Mexico: A Subjective Well-Being Approach	Mariano Rojas	2008	Makale	Çok Disiplinli	World Development
44-	Enhancing Poverty-Abatement Programs: a Subjective Well-Being Contribution	Mariano Rojas	2009	Makale	Sosyal Bilimler	Applied Research Quality Life
45-	Psychological Approaches to the Relationship between Happiness and Public Policy in P.R. China	Kan Shi, Xlao Lu Wang, Rui Zheng, Wei Shi, Jia Fang Lu, Hong Xia Fan	2006	Kitap Bölümü	Psikoloji	-
46-	Happy by What Standard? The Role of Interpersonal and Intrapersonal Comparisons	Mary Steffel, Daniel M. Oppenheimer	2009	Makale	Sosyal Bilimler	Social Indicators Research

Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi (Devam)

47-	Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress	Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, Jean-Paul Fitoussi	2009	Rapor	Ekonomi	-
48-	Life Satisfaction: the state of knowledge and implications for government	Nick Donovan, David Halpern	2002	Bildiri	Politika	-
49-	The greatest happiness of the greatest number? Policy actors' perspectives on the limits of economic evaluation as a tool for informing health care coverage decisions in Thailand	Yot Teerawattananon, Steve Russell	2008	Makale	Sağlık	BMC Health Services Research
50-	The GDP Paradox	Jeroen C.J.M. van den Bergh	2009	Makale	Davranış Ekonomisi	Journal of Economic Psychology
51-	Why Social Policy Needs Subjective Indicators	Ruut Veenhoven	2002	Makale	Sosyal Bilimler	Social Indicators Research
52-	Happiness as an Aim in Public Policy	Ruut Veenhoven	2004	Kitap Bölümü	Kamu Politikası	-
53-	Greater Happiness for a Greater Number: Is That Possible and Desirable?	Ruut Veenhoven	2010	Makale	Sosyal Bilimler	Journal Happiness Studies

Tablo 6. Literatür Taraması Kapsamında Analizde Kullanılan Kaynakların Listesi (Devam)

54-	Government performance and life satisfaction in contemporary Britain	Paul Whiteley, Harold D. Clarke, David Sanders, Marianne C. Stewart	2010	Makale	Siyaset Bilimi	The Journal of Politics
55-	Happiness and Public Policy: Theory, Case Studies and Implications	Yew-Kwang Ng, Lok Sang Ho	2006	Kitap	Kamu Politikası	-

2. BÖLÜM:

KAMU POLİTİKASINDA MUTLULUĞUN NORMATİF BİR AMAÇ OLARAK YÜKSELİŞİNİN NEDENLERİ

Tezin yöntem bölümünde açıklanan temalar çerçevesinde elde edilen bulgular bu bölümde sunulmuştur. İlk alt başlıkta mutluluğun meşru bir kamu politikası amacı olarak kabul görmesine yol açan temel kuramsal değişimler ele alınmıştır. Burada öncelikle davranışçı ekonomi ve pozitif psikoloji disiplinlerinde meydana gelen iki temel kuramsal değişiklik ele alınmış; daha sonra bu kuramsal değişimlerin resmi kamu politikası süreçlerine dahil olmasını olanaklı kılan GSYİH yönelik eleştiriler ve kamu politikası yapımında önemli bir yer tutan fayda maliyet analizi tekniğine ilişkin gelişmeler ele alınmıştır. İkinci alt başlıkta kamu politikası aktörlerinin mutluluk konusunu sahiplenme süreci incelenerek, son iki başlıkta mutluluğun bir kamu politikası göstergesi olarak kullanılması konusu ele alınmıştır.

2.1. Kuramsal Nedenler

Bu bölümde 2000 sonrası kamu politikasında mutluluğun normatif bir amaç olarak yükselişinin ardında yatan kuramsal nedenler incelenmiştir. Genel olarak bu kuramsal nedenler birbirleriyle bağlantılı olmakta birlikte dört başlıkta incelenebilir. Bunlardan birincisi; açıklanan tercih ve ifade edilen tercih yaklaşımları; ikincisi, öznel ve nesnel mutluluk kavramlarına ilişkin tartışmalar; üçüncüsü ise GSYİH ve mutluluk ilişkisi arasındaki bağlantılar; dördüncüsü ise kamu politikalarında temel bir araç olarak kullanılan fayda maliyet analizine ilişkin sorunlardır. Genel olarak bu kuramsal nedenlerin neo-klasik ekonomi anlayışının dayandığı temel varsayımların sorgulanması biçiminde olduğu söylenebilir. Alt başlıklarda bu nedenler daha detaylı olarak incelenmiştir.

2.1.1. Açıklanan Tercih ve İfade Edilen Tercih Yaklaşımı

Bu alt başlıkta ilk olarak açıklanan tercih ve ifade edilen tercih yaklaşımları arasında farklılığa değinilmiştir. Çünkü incelenen makalelerde bu farklılıkların kuramsal tartışmalarda çoğunlukla temel alındığı görülmüştür.

Jeremy Bentham, Ahlak ve Yasama İlkeleri (Principles of Morals and Legislation)'ni yayınladıktan en az bir yüzyıl sonra, birçok filozof ve ekonomist, kamu politikasının amacının, mutlulukla orantılı olarak kabul edilen, faydayı en üst düzeye

çıkarmak olduğu görüşünü savunuştur. Bentham, sosyal bilimcilerin, alternatif kamu politikalarının etkisini ve dolayısıyla arzu edilebilirliğini değerlendirmek için insanların an be an zevk ve acısını ölçebilecekleri bir günü hayal etmiştir. Bentham’a göre hükümetin eylemleri, toplum bireylerinin mutluluğuna kattıkları toplam etkiler üzerinden değerlendirilebilmektedir. Yani devletin amacının, devlet bireylerinin amaçlarından bir araya getirilerek ortaya çıkarılabileceğini varsaymaktadır.

Bununla birlikte, Benthamcı fayda kavramı, kısmen mutluluğun ölçülememesi ve kısmen de insanların gerçekten mutluluğu en üst düzeye çıkardığına dair inanç eksikliği nedeniyle 20. yüzyılın başlarında ekonomide popülerliğini kaybetmiştir (Loewenstein & Ubel, 2008, s. 1797). Benthamcı fayda ilkesi (“en büyük mutluluğa” dayalıdır) iktisadın amaçları açısından, Samuelson’un “açıklanmış tercih” (“revealed preference”) ilkesi ile öznelliğinden sıyrılmıştır. Bentham’ın faydacılık anlayışından uzaklaşılmasında etkisi olan Samuelson’un bu ilkesi; tercihlerin öznel terimlerle ele alınmadığını, yalnızca tüketicilerin bir pazarda yaptıkları davranışsal seçimlerle tanımlandığı anlamına gelmektedir. Böylece faydayı, haz ve acının bir ölçüsü olarak hazcı terimlerle yorumlayan Bentham’ın aksine çoğu iktisatçının son yüz yılda fayda kavramını kullanma şekli değişkenlik göstermiştir. İktisatçılara göre bu dönemde fayda genellikle karar faydası olarak anlaşılmıştır. Karar faydası, tercihlerin bir temsilidir ve bir kişinin tercihleri, seçimlerini açıklayan ve bu seçimlerde rol oynayan zihinsel bir olgudur.

Aksiyomatik açıklanmış tercih yaklaşımı, yapılan seçimlerin faydasını ortaya çıkarmak için gereken tüm bilgileri sağladığını kabul etmektedir, kısaca düşünce ne türlü bir önermeden yola çıkarsa o önermeyle hayat bulur, sonuca ulaşmak için ekstra bir önermeye ihtiyaç yoktur. Böylece refah yargıları “Pareto kriteri”ne başvurularak yapılabilmektedir ve bu sebeple bireyler arasında refah düzeylerinin karşılaştırılmasını yapmak gereksizdir ve faydan genel olarak gözlemlenen seçimlerden türetilir. Bu kuramsal bakış açısı ekonomist ve politika yapımcılarını daha fazla tüketimin insanların mutluluğunu daha fazla artırdığı fikrine götürerek, toplam ekonomik çıktı veya gelir ölçümlerinin insanların refahı için vekil olarak kullanılabileceği fikrine götürmüştür.

Ancak bu basit denklem artık daha fazla iş görmemektedir. Birleşmiş Milletler yönergeleri, GSYİH’nın ekonomik bir gösterge olarak “refah” bazlı daha fazla kullanılmaması gerektiğine ve faydayı doğrudan temsil etmediğine işaret etmektedir. Böylece faydacılığın ekonomik göstergelere indirgenmeyip, kamu politikasında mutluluğun daha fazla araç olarak ele alınması gerekmektedir (Duncan, 2010, ss. 5-8).

Böylece refahı yansıtan ekonomik göstergelerin yıllar geçtikçe yetersiz kalması üzerine refahı ve mutluluğu etkileyen başka göstergelerin de olduğuna dikkat çeken çalışmalar 2000’li yıllarda yükselişe geçmiştir. Refahı sadece ekonomik göstergeler değil, hayatın içinden bambaşka faktörlerin yani “dışsallıkların” da etkilediği yönüne çalışmalar mutluluğun ölçülebilir oluşunu sorgulatmıştır (Ott, 2010). Ekonomik faaliyetler kendi içinde bir amaç olmasa dahi insan mutluluğuna katkıda bulunduğu sürece değeri vardır.

Bireysel faydayı bazı temsili anketler kullanarak tatmin edici bir şekilde tahmin etmek mümkündür, kişinin yaşam doyumu hakkında belirttiği puan kriteri yaşam kalitesini ne ölçüde olumlu değerlendirdiğine yönelik bilişsel açıklamalarda bulunmaktadır (Frey & Stutzer, 2005). Böylece, Mutluluk metodolojisinde mutluluğu bildirmenin bir yolu kişinin kendi kendine bildirdiği mutluluk ölçüsü ve kişinin tercihleridir. Kendi kendine bildirilen mutluluk; ekonomik büyüme, demokrasi, hoşgörü, güven, yönetim, cinsiyet eşitliği gibi genel koşulların mutluluk üzerindeki gerçek etkisi hakkında bilgilendiricidir ve aynı zamanda kendi kendine bildirilen mutluluk basit sorular sorularak yapılmaktadır. Ulusal İstatistik Kurumları tarafından açıklanan kişi tercihleri ekonomide, GSYİH’de, piyasada baskın bir bilgi kaynağıdır ve aynı zamanda hakkında bilgi toplamak karmaşıktır. Dışsallıklar doğrudan etkiler olmasa bile, etkilerini sağlık ve benzeri etkiler yoluyla yakalayabilmektedir.

Örneğin, gürültü kirliliği insanların yer değiştirme kararları ile sonuçlanırken, nükleer radyasyona maruz kalmak insanlar tarafından fark edilemeyen ancak sağlığa zarar vererek insanların yaşam memnuniyetinin azalmasına sebep olabilir. Bu durumda doğrudan davranışsal bir iz olmadığı için fayda kayıpları açıklanmış tercih yöntemleri ile ölçülememektedir. İnsanların açıkladıkları gerçek tercihler piyasada davranışları hakkında bilgilendiricidir. Jan Cornelis Ott (2010); politikacılar ve danışmanları, vatandaşların mutluluğuna ve refahına destek olmak istiyorlarsa yapmaları gereken üç yol olduğundan söz etmektedir. Ott’a (2010) göre ilk olarak, ekonomide de yaygın bir uygulama olan vatandaşların ne istediklerini anlamak doğrultusunda davranışları ve kararları analiz edilmeye çalışılabilir. İkinci olarak anket ve seçimlerde halkın açıkça ifade ettiği “belirtilen, açıklanan tercihler” analiz edilebilir. Üçüncü olarak ise farklı mutluluk seviyesindeki insanların durumları karşılaştırılarak insanları mutlu eden koşullar analiz edilebilir.

Hükümetlerin, politika yapımcıların / analistlerinin öznel iyi oluşu ve refah faktörlerini artırmak için belirli bir etkiye sahip olduğu ve zararsız ve evrensel olarak arzu

edilen mutluluğu artırmak için politik hedeflerine bireylerin mutluluğunu koymak çağdaş mutluluk araştırmacıları tarafından tartışılmaktadır.

Yukarıda yer verilen tartışmaları kısaca özetlemek gerekirse 2000'lerin başlarına kadar bireysel öznel mutluluk üzerine araştırmalar yapma konusunda isteksiz davrandıkları (Frey & Stutzer, 2005); 2000'li yıllardan sonra ise neo-klasik ekonominin faydacılık yaklaşımının temel varsayımlarına yönelik eleştirilerin güç kazandığı ve açıklanan tercih yerine ifade edilen tercih kavramının hem teorik hem de yöntemsel olarak sağlam bir temele kavuşmuş olduğu ve kabul gördüğü söylenebilir.

2.1.2. Öznel ve Nesnel Mutluluk

Öznel ve nesnel mutluluk birbirine güçlü bir şekilde bağlı değilmiş gibi görünse de amaçlar doğrultusunda birbiriyle bağlantılıdır. Açıkça her birinin kısmen farklı belirleyicileri vardır ve hem kısmen hem de büyük ölçüde ekonomistlerin odaklandığı girdiler dışındaki faktörlere bağlıdır. Örneğin öznel refah / öznel iyi oluş, algılardan ve inançlardan etkilenebilmektedir. Nesnel refah / nesnel iyi oluş, fiziksel yapı, eğitim, toplum, çevre, ekonominin yönlerini ölçen göstergeler kullanılarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımın göstergeleri somut, niceliksel ve daha maddi olarak görülmekte, bireyin perspektifinden ziyade toplumsal bakış açısını ele almaktadır. Her ikisi de ekonomik girdilerin de hesaplama dahil olduğu bir senaryonun içerisinde yer almaktadır.

Öznel mutluluğu ele aldığımızda ekonomik girdilerle üç senaryo göze çarpmaktadır. Birincisi “İlerleme Merdiveni” (Ladder of Progress)dir. 2002 yılında Dünya Bankası'nın Oslo'da düzenlenen 2002 Yıllık Kalkınma Ekonomisi Bankası Konferansı'na yaptığı genel konuşmada, kalkınmanın çok boyutlu olmasına yönelik konuşmalara karşın, gelir birinci boyut olarak dile getirilmiştir. Artan gelirlerle, doğrudan veya dolaylı olarak çoğu iyi şeyin karşılanması bekleniyordu. İkinci senaryo ise tam tersidir, Post ve Anti-kalkınma (anti-development) düşünce okullarında iddia edildiği gibi, gelirler arttıkça bir “Gerileme Tüneli” (Tunnel of Regress) meydana gelmektedir. Üçüncü senaryo ise Easterlin paradoksunu somutlaştırmaktadır. Öznel refah, orta gelir seviyelerinin ötesinde yükselmeyi durdurmaktadır. Buna göre, öznel refah orta gelir seviyelerinin ötesinde ya çok az artış göstermekte ya da artış göstermeyerek sabit kalmaktadır. 1990 Dünya Değerler Araştırması; kişi başına GSMH'deki artışla birlikte öznel iyi oluşun arttığını, ancak sonrasında belirgin bir eşitlenme olduğunu göstermiştir.

Aynı Hedonik Koşu Bandı gibi bu durum öznel iyi oluşu artırmayarak hiçbir yere varmayan sabit ilerleme haline dönüşmektedir.

Nesnel refah ve gelir ölçümleri arasındaki ilişkiler, özellikle yaşam kalitesi ve sosyal gösterge araştırmalarından elde edilen, artık büyük bir literatürde yer almaktadır. Bir ülkedeki zenginlerin fakirlerden daha mutlu olduğu söylenmekte ise de zengin ülkeler ya az ya da hiç mutlu değildir ve hissedilen tatmin, yeni arzuların ortaya çıkması ile baltalanmaktadır. Kısacası refahın farklı korelasyonlara da bağlı olduğu, yalnızca gelir ve harcama ile meşgul olunmaması gerektiği söylenebilir. Kişi başına gelir ve vekil olarak kullandığı değişkenler ister öznel refah ister nesnel refah bazında olsun, menzili sınırlıdır (Gasper, 2005, ss. 3-10). Örnek vermek gerekirse; büyüme oranlarıyla temsil edilen kamu harcamaları zaman içerisinde mutlulukla ilişkili değildir. Enflasyonu hesaba kattıktan sonra, 1973 ile 2004 arasında ABD'de kamu harcamaları neredeyse iki katına çıkmış, İngiltere'de ise %60 artmıştır. Yine de her iki ülkede de kaydedilen mutluluk sadece %2 daha yüksektir (Johns & Ormerod, 2007, s. 34).

2.1.3. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ve Mutluluk İlişkisi

Bu başlık altında kamu politikalarının belirlenmesinde ve değerlendirilmesindeki temel kriterlerden bir tanesi olan GSYİH ve mutluluk arasındaki ilişki incelenmiştir. Mutluluğun bir kamu politikası amacı olarak kabulünde rol oynayan temel değişimlerden bir tanesinin, toplumun refahının ve mutluluğunun göstergesi olarak GSYİH rakamlarının kullanılmasına yönelik bir değişimin yaşandığı görülmektedir.

Mutluluğu yansıtan öznel refah ya da öznel iyi oluş kavramları üzerine çalışmaların artması ve sistematik olarak yapılan anketler ile bazı durumların net olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk olarak, nüfus öznel refahının sistematik çalışması, Avrupa Komisyonu'nun Avrupa Topluluğunun altı üye ülkesinde anketler yaptığı 1970 yılında başlamıştır. 1973'te genişletilmiş ülke üyeliğini içeren normal, altı aylık anketler başlamış ve 1974'te bu anket serisine "Eurobarometre" adı verilmiştir.

Öznel refah çalışmalarının bu şekilde genişletilmesi, öznel iyi oluş çalışmaları için çekici bir alan oluşturarak geliştirilmesinde çok önemli olmuştur. Bununla birlikte nüfus ortalama puanlarının istikrarı da bir belirsizlik ortaya çıkartmıştır, çünkü ülkenin zenginliği zamanla hızla artarken öznel iyi oluşun durduğu seviye oldukça istikrarlı kalmıştır. Elde edilen bulgular zenginlik ve mutluluk arasında basit bir ilişki olmadığını ve daha sonra keşfedildiği üzere, yaşam kalitesinin nesnel göstergeleri ile öznel refah arasında da basit bir ilişki olmadığını göstermiştir. Objektif "yaşam kalitesi" ölçümleri

ile “özel refah” arasındaki doğrusal olmayan ilişkinin en eski göstergeleri, 1950’ler ve 1960’larda yapılan nüfus anketlerinden elde edilen veriler olmuştur. GSYİH yükselirken ortalama mutluluk seviyelerinin yükselmediği ortaya çıkmıştır. Ocak 1969’da ABD Sağlık, Eğitim ve Refah Bakanlığı (The U.S. Department of Health, Education and Welfare) Başkan Johnson’a sunduğu “Sosyal Bir Rapor Doğru” (“Toward a Social Report”) adlı raporda; “Para geliri, elbette mutluluğu satın almaz ve hiçbir şekilde memnuniyetin gelirle birlikte arttığı açık değildir” diyerek argümanlarını sunmuş ve dahası gelir seviyeleri artarak yükselse de Amerika Birleşik Devletleri’ndeki gelir dağılımının son 20 yılda hiç değişmediğini” bildirmiştir (Cummins vd., 2008, s. 24).

Bu gibi farkındalıklar zaman içinde refahı ölçen GSYİH gibi ekonomik yaklaşımlara daha kuşku ile bakılmasına neden olmuştur ve refahın tek göstergesinin ekonomik göstergeler olmadığı, sosyal göstergelerin de refah hesaplamalarına dahil edilmesine yönelik tartışmalar gündeme gelmiştir. Gelişmiş ülkelerin politikacılarının ise bu konulara ışık tutmaya başlaması ve konferanslarda bu konu üzerine serzenişlerde bulunmaları, farklı politika amaçları güdülmesine olanak sağlar olmuştur. David Cameron, Tony Blair, Nicolas Sarkozy gibi politika yaparken sosyal göstergelerin de kullanılması gerektiğine ışık tutan bazı önemli politikacıların mutluluk konusundaki söylemleri, mutluluğun refaha dahil edilmesinde kurumlar ve politikacıların rolü adlı alt başlıkta sunulmuştur.

Bu gibi gelişmeler zaman içerisinde dar çıktı ölçümlerinin, toplum tarafından kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmek için kendi başlarına yetersiz olduğunu göstermiş ve bu düşünce tarzı zamanla yaygın olarak kabul edilir olmuştur. Bu ölçümler belirli ekonomik faaliyetleri yakalayamamış ve kaynakların tükenmesini veya üretim büyümesinin gerektirebileceği çevreye verilen zararı ve iklim değişikliğinin hızlanması sorununu dikkate almamıştır. Sanayi Devrimi’nden bu yana ise istatistikçiler, ekonomistler ve politikacılar bir ülkenin ilerlemesini, çıktının üretiminin büyümesine bakarak ölçmüşlerdir. GSYİH, başarı veya başarısızlığın en önemli göstergesi haline gelmiştir.

Bu çıktı önlemlerine alternatifler ise bir süredir şekillenmektedir. Amartya Sen, 1980’lerde sosyal refah için “yetenekler” yaklaşımının geliştirilmesine öncülük etmiştir ve günümüzde bir ilerleme ölçüsü olarak “mutluluk” veya “özel refah” kullanımı hakkında zengin bir literatür bulunmaktadır. Hayatta paradan daha fazlasının olduğunu itiraf eden ve sadece GSYİH göstergesine değil aynı zamanda genel refaha odaklanmanın da vaktinin geldiğini söyleyen David Cameron gibi bir başka politikacı olan Fransa

Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Amartya Sen ve Joseph Stiglitz'den çevresel bozulmayı ve yaşam kalitesini dikkate alan bir ilerleme ölçüsü önermelerini isteyerek (Dolphin, 2009, s. 127), refaha salt ekonomik göstergeler üzerinden bakmayı reddeden bir başka siyasetçi olmuştur. Sonuçta Reel GSYİH gibi kapsamlı çıktı ölçüleri kusurludur ve Reel GSYİH, parasal işlemlerle sınırlı olduğu için çok dar ve oldukça keyfi bir refah görüşü benimsemektedir. Örneğin, çocuklarına bakmak için evde kalan bir annenin faaliyetlerini dışarıda bırakan Reel GSYİH, aynı işi yapan bir dadının faaliyetlerini içermektedir. Sınırlı kaynakların tükenmesini veya çevreye verilen zararı dikkate almadan tüm parasal işlemleri olumlu olarak değerlendirmektedir (Dolphin, 2009, s. 128).

Diğer yandan Birleşmiş Milletler yönergeleri, GSYİH'nin ekonomik bir gösterge olduğundan, refah için kullanılmaması gerektiğine ve insanların yapabileceği veya yapamayacağı malların tüketiminden kaynaklı faydayı doğrudan temsil etmemesi gerektiğine işaret etmektedir (Duncan, 2010, ss. 169-170). Kısacası nihai hedef mutluluktur ve özellikle bir ulusun başlıca göstergesi, o ülkenin GSYİH'si veya kişi başına düşen GSYİH'si olmamalıdır. Yapılan mutluluk çalışmalarının sonuçlarına bakılacak olunursa; bireysel düzeyde, gelir ve mutluluk düzeyleri arasında çok büyük olmasa da önemli bir pozitif ilişki vardır. Sosyal düzeyde, gerçek gelir veya tüketim düzeylerinde büyük bir artışa rağmen, bir ülkenin ortalama mutluluk düzeyi tipik ölçüde değişmeden kalmıştır. Ortalama mutluluk düzeylerinin ülkeler arası karşılaştırılması, düşük gelirli ülkeler için daha düşük mutluluk düzeylerini ve yüksek gelirli ülkeler için yüksek mutluluk düzeylerini göstermektedir (Ng, 2008, s. 259). Ancak, uluslar arasında yapılan refah anketleri, yılda 10.000 ABD dolarının üzerindeki gelirlerin azalan getirisi olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca hem refah hem de öznel refah ile ilişkili olan diğer sağlık ve sosyal faktörler istatistiksel olarak kontrol edildiğinde, gelirin ulusal refah üzerindeki etkisi önemsiz hale gelmektedir. Aslında toplam mutluluk anketi puanları, on yıllarca süren güçlü ve ekonomik büyümeden sonra bile ABD ve Japonya'da sabit kalmış ve bireylerin kendi bildirdikleri mutlulukları, gelir ve servetleri artsa bile orta yaşlara doğru artmamıştır (Duncan, 2010, s. 165).

Gelire dayalı yaklaşım, kaynakların çok verimsiz kullanılmasıyla sonuçlanabilmektedir. Refahın tanımı olarak para ve maddi başarıya odaklanmak müsrif gösteriş tüketiminin teşvik edilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla tercih memnuniyetinin kapsamını ölçmede gelirin egemenliği, mal almak gibi gelirle karşılanabilecek tercihlerin, insanların topluluk içindeki bağları gibi satın almalarla karşılanamayan tercihlere kıyasla gerektiğinden daha fazla ağırlık verdiği anlamına

gelmektedir. Öznel refaha odaklanmak insanların, arkadaşlıklarının ve aile bağlarının önemini fark etmelerine ve böylece daha maddi hedeflerle birlikte yaşamın bu yönlerinin de gelişimini teşvik etmelerine olanak sunmaktadır (Dolan & White, 2007, s. 81).

İşte bu mutluluk ve öznel refah üzerine yapılan son çalışmalar, mutluluğun maksimize edilmesinin hükümetler tarafından hukuk ve kamu politikasının bir amacı olarak benimsenmesi gerektiğine dair geleneksel faydacı ilkenin yeniden incelenmesine yol açmıştır. Bu, çeşitli şekillerde yeniden ortaya çıkan eski bir fikirdir. Örneğin İnsan Hakları'nın (The Rights of Man) yazarı Thomas Paine kitabında; yüzyıllar önce hükümetin şekli ya da anayasası ne olursa olsun, hükümetin genel mutluluktan başka bir amacının olmaması gerektiğine işaret etmiştir (Duncan, 2010, s. 163). Yani, ekonomik göstergeler çoğunlukla topluma iyi hizmet etmiştir ancak yine de öznel refaha politika tartışmalarında önemli bir yer vermenin vakti çoktan gelmiştir (Dolan & White, 2007, s. 82).

2.1.4. Fayda Maliyet Analizine İlişkin Sorunlar

Mutluluk üzerine çalışmalar, son yıllarda ekonomideki en teşvik edici özelliklerden biri olmuştur. Hayattaki en önemli konulardan biri olan mutluluk, mutluluk arayışı çerçevesinde insan davranışının önemli bir belirleyicisi halindedir. Mutluluğa nasıl erişeceğimiz, erişilen mutluluğu nasıl koruyacağımız, mutluluğu geri nasıl kazanacağımız insan hayatının gizli bir güdüsü halindedir ve ekonomik faaliyetler kesinlikle kendi içinde bir amaç değildir, ancak insan mutluluğuna katkıda bulunduğu sürece değeri vardır. Ekonomistler yakın bir zamana kadar bireysel mutluluk üzerine herhangi bir doğrudan araştırma yapma konusunda isteksiz davranmışlar ve bireylerin nispi fiyatlardaki değişikliklere nasıl tepki verdiğini analiz etmek için hiçbir temel fayda ölçümüne gerek olmadığını tartışmışlardır. Açıklanmış tercih yaklaşımının, yapılan seçimlerin faydasını çıkarmak için gerekli bilgiler oluşturduğunu düşünmüşler ve refah yargılarının Pareto kriterine başvurularak yapılabileceğini, bu yüzden bireyler arasında refah düzeyinin karşılaştırılmasına gerek olmadığını dile getirmişlerdir (Frey & Stutzer, 2005, ss. 209-210).

Fayda Maliyet Analizi, ekonomi politikasının sonuçlarını toplumsal açıdan değerlendirmekte ve bir projenin meydana getireceği maliyetleri, topluma sağlayacağı fayda açısından ele almaktadır. Yapılması planlanan projenin toplumsal faydası ve yükleyeceği maliyeti değerlendirildiğinde, faydalar maliyetlerden büyükse proje, politika, çalışma gerçekleştirmeye değer görülebilmektedir. Değindiği üzere, ekonomi

politikasının sonuçlarını toplumsallık açısından değerlendirmeyi esas aldığı için de fayda maliyet analizi, ekonominin bütününü göz önüne alır ve toplumun genel refah düzeyi ile yakından ilgilenir.

Refah iktisadı; “iktisadi politikanın ekonomi bilimi”, bireyin ve toplumun refah düzeyinin nasıl ölçülebileceğine, refahın nasıl artırılacağına ve bir ülkenin halkının en yüksek refah derecesine hangi koşullar altında erişilebileceğine dair bir tanım sunmaktadır. Bu durum altında refah teorisi, tarihsel süreç içerisinde iki bağlama ayrılarak incelenebilmektedir. Birincisi; Adam Smith ile başlayıp Jeremy Bentham, Alfred Marshall ve en gelişmiş şeklini faydacı bir yaklaşım benimseyen A.C. Pigou ile alan eski refah teorisidir. İkincisi; Walras (genel denge teorisi) ve Vilfredo Pareto tarafından biçimlendirilip günümüze kadar gelmiş olan yeni refah teorisidir. Eski yaklaşıma göre; dışsallıklar nedeniyle hükümet ekonomiye müdahale etmemelidir. Pigou; ekonomik refahın, genel kapsamda refahın sadece bir parçası olduğunu söylemekte ve ekonomik refah değişmese bile toplumun genel refah düzeyinin değişebileceğini söylemektedir. Pigou’ya göre refah, bireyin mutluluğu veya doyumunu olarak değerlendirilebilmektedir ve refahı doyum olarak ele alan Pigou, doyumunu basit bir biçimde mutluluk ya da haz olarak nitelendirmeyip, kişinin isteklerini ele aldığımızda bu isteklerin gerçekleşme derecesine göre refahı tanımlamıştır. Ayrıca bireyin geliri ve sahip olduklarını maddi refah olarak tanımlayıp; maddi refahın, refah için sadece bir araç olabileceğini ve refahın kendisini meydana getiremeyeceğini ileri sürmektedir.

Yeni refah ekonomisinin ise iki temel hedefi bulunmaktadır. Birincisi refah maksimizasyonunu oluşturabilecek şartların saptanması, ikincisi de pozitif ve normatif konuları birbirinden ayırmaktır ve Büyük Buhran sonrası dünyada kabul gören davranış biçimi, devletin ekonomiye müdahale etmesi olmuştur. Ancak Keynesyen politikalar neticesinde verginin, emisyon ve borçlanmanın refahı 60’lı yıllara kadar artırması ve sonrasında Keynezyen politikaların yetersiz kalması, tartışılır ve sorgulanır bir konuma gelmesi, ne kadar kamu malı üretileceği konusunu, kamu harcamalarının bileşimlerini saptayan siyasi güçler ve politikacıların, ne kadar kamu malı üretileceği konusunu, seçmenler ile “oy verme-çıkar sağlama pazarlığı” haline getirmesine sebep olmuştur. Kamu sektöründe karar alma mekanizmasının iktisadi analizini yapan “kamu tercihi teorisi” ekonomiye yeni bir bakış açısı getirmiştir. Kamu tercihi teorisi, neo-klasik iktisadın fayda maksimizasyonu peşinde olduğu metodolojisini, politik ve kurumsal karar alma süreçlerini uygulamaya çalışmaktadır (Karayılmazlar & İşler, 2019, ss. 71-72).

Ekonomi alanında, refah ekonomisi geleneği ve adil tahsis teorisi; yaşam kalitesinin piyasa dışı yönlerinin daha geniş bir refah ölçüsüne nasıl dahil edileceği konusunu ele almanın başka yollarını önermektedir. Bu yaklaşımın temel amacı, yaşam kalitesinin çeşitli boyutlarının ağırlıklandırılmasında bireysel tercihlere saygı göstermektir. Bu yaklaşımlar, tercihlerin kayıtsızlık kümeleri tarafından tanımlandığı tüketici teorisine dayanmaktadır. Tüketici teorisi genellikle yalnızca mal ve hizmetlerin tüketimine dayansa da aynı yaklaşım yaşam kalitesinin diğer yönlerine de genişletilebilir. Refah ekonomisi; parasal önlemlerin kapsamını hayatın piyasa dışı yönlerine genişletmek için geleneksel olarak “ödeme istekliliği” kavramına dayanmıştır. İnsan durumlarının farklı boyutları arasında değiş tokuş yaparak, yaşam kalitelerindeki değişiklikleri kendi tercihlerine göre eşdeğer olan sağlık, eğitim veya kirliliğe maruz kalma gibi değişikliklerle gelirlerindeki değişiklikleri ilişkilendirmeye yardım eder.

Bir bütün olarak toplum açısından durumlarındaki bir değişikliğin iyi olup olmadığını değerlendirmek için insanların ödeme istekliliğini toplamak, maliyet fayda analizlerinde yaygındır. Bu yaklaşım, refah ve gelirdeki eşdeğer artışlar açısından sağlık ve yaşam beklentisindeki geçmiş gelişmeleri değerlendirmek için kullanılmıştır. Ancak ödemeye isteklilik yaklaşımın temel aldığı referanslar ve karşılaştırmalar bakımından bazı zayıf noktaları bulunmaktadır. Bu yaklaşımda yaşamın gelir dışı boyutları için referanslar, eldeki karşılaştırmaya göre değişebilir ve gelir etkilerinin varlığından dolayı ödeme istekliliği daha yüksek zenginleri desteklediği düşünülmektedir. Bu dezavantajlar nedeniyle her ne kadar çoğu refah teorisyeni, sanayi politikası, uluslararası ekonomi ve sağlık ekonomisi için kullanıldığı şekliyle maliyet fayda analizinde etkili olmaya devam etse de bu yaklaşımı uygunsuz olarak görmektedir.

Ancak adil tahsisat teorisi, refah ekonomisinin bu bazı zayıflıklarının üstesinden eşitlik kriterlerine açıkça atıfta bulunarak gelir. Bu yöntemde kullanılan en uygun yöntem; denklik yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda, daha iyiden daha kötüye sıralanması kolay bireysel durumların bir “referans” kümesinin seçilmesi ve daha sonra herhangi bir kişinin koşullarının kendi tercihlerine göre mevcut durumuna eş değer olan bu referans kümesindeki özel durumu belirlenerek değerlendirilir. Örneğin, iki kişi mevcut durumlarına ve referans kümesindeki aynı duruma karşı kayıtsızlarsa, eşit derecede iyi oldukları kabul edilir. Yaşam kalitesinin piyasa dışı tüm yönlerinde özdeş olan ve yalnızca gelir açısından farklılık gösteren bir dizi durumu referans alarak, insanların “eşdeğer gelirleri”, yani eşdeğer durumlarında elde edecekleri gelir açısından karşılaştırılabilir olmuştur (Stiglitz vd., 2009).

Maliyet ve fayda analizinde, fayda ve gelir bazen tam bir değer ölçüsü olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle politika için alternatif bir refah ölçüsü olarak savunulan gelir ile yaşam memnuniyetini karşılaştırmak önem kazanmıştır. Tercihe dayalı ölçümler, gelirle temsil edilmektedir; deneyimlere dayalı ölçümler ise yaşamın öznel değerlendirilmesiyle temsil edilmektedir ve öznel değerlendirmeler, bir refah ölçüsü olarak tek başına gelirden daha iyi performans göstermektedir. Politika yapıcılar, hizmet ettikleri toplumların refahını çeşitli şekillerde iyileştirmeye çalışmaktadırlar. Ekonomistler bir süre bunu tercihlerle temsil edilen fayda etrafında çerçevelemişlerdir. Tercihlerin yerine getirilme derecesi, öncelikle bireylerin geliri ve geçerli fiyatları tarafından belirlenen bütçe kısıtlaması tarafından belirlenmektedir. O halde, ekonomistlerin refahın bir göstergesi olarak milli gelire bu kadar çok dikkat çekmesi şaşırtıcı değildir. Kamu politikasında en iyi, en uygun refah kavramı; birey için iyi olan yani ihtiyatlı değerdir. Politika için yararlı olmak konusunda ölçümün neyi amaçladığı ölçülmelidir. Ölçüm zaman içinde bir bireyin refahının diğer bireylere göre zaman içinde nasıl değiştiğini karşılayabilmelidir. Çoğu politika kararı farklı kişilerin maruz kaldığı maliyet ve faydaların açık ve dolaylı olarak karşılaştırmasını içermektedir ve ancak kişilerarası karşılaştırma ile maliyet ve faydaların karşılaştırmasının anlamlı olabileceğini gösterir. Gelir kesinlikle refah için önemli olan her şeyi yansıtmaz ve en azından gelişmiş ülkelerde, dostluk ve iyi bir aile hayatı refah için genellikle gelirden daha önemli olarak görülür. Arzularımızı tatmin etmemizin sonuçları yaşam memnuniyetimizde ortaya çıktığı ölçüde, gelirin etkisi küçük gibi görülecektir. Birçok çalışma evlilik, sağlık, istihdam durumu, arkadaşlar ve aile ile temasın mutluluğun güçlü belirleyicileri olduğunu göstermiştir (Dolan vd., 2008).

Bununla birlikte, ortaya çıkan açıklanmış tercih yöntemlerinin aksine, yaşam memnuniyeti doğrudan etkiler olmasa bile, dışsalılıkların bireylerin faydaları üzerindeki dolaylı etkilerini sağlık ve benzeri etkiler yoluyla yakalamaktadır. Örneğin, gürültü kirliliğinden rahatsızlık doğrudan faydayı etkilerken buna karşılık bireyler ya gürültüyü absorbe etme üzerine harcamalara ya da yer değiştirme gibi kararlara yönelmektedir. Aynı şekilde nükleer radyasyona maruz kalmak, insanlar tarafından fark edilmeyen, ancak yine de yaşam memnuniyetini azaltan bir süreç yoluyla sağlığa zarar verebilmektedir. Bu durumda davranışsal bir iz olmadığı için fayda kayıpları, açıklanmış tercih yöntemleri kullanılarak ölçülemez. Bu bakımdan yaşam memnuniyeti yaklaşımı salt varoluş değerlerini yakalayamasa da üstündür (Frey & Stutzer, 2005, ss. 220-221).

Bu çerçevede yaşam memnuniyetinin sağlıkla ilişkini inceleyen Bjornskov (2008); mutluluk ve sağlık arasındaki samimi ilişkinin en azından antik Yunanistan'a kadar uzandığını söyleyerek son zamanlarda önemli bir literatürün öznel refah, mutluluk ve fiziksel sağlık arasında olumlu bir ilişkinin varlığını belgelemiştir. Bu, bazı sosyal bilimcilerin geleneksel ekonomik kaygıların yerine ulusal sağlık politikalarının insan mutluluğuna katkıda bulunabileceği fikrine yönelik politikaların vurgulanması gerektiği sonucuna varmasına yol açmıştır.

Kısaca bu gibi faktörler mutluluk için bağımsız olarak önemlidir ve bunlara yönelik arzular artan gelirle tam olarak tatmin edilememektir. Tercih memnuniyetinin bir ölçüsü olarak gelir, yalnızca karşılanan arzuların refaha katkıda bulunduğunu ve karşılanmayan arzuların sabit veya gelirden bağımsız olacağını varsaymaktadır. Ancak, kanıtlar durumun böyle olmadığını göstermektedir. Örneğin Van Praag, daha zengin katılımcıların bir geliri yeterli olarak adlandırmak için daha fazla paraya ihtiyaç duyduğunu ve hem Easterlin hem Stutzer gelirdeki artışların daha büyük hedeflere yol açtığını tespit etmiştir. Gelirdeki hızlı büyümeye rağmen, artan istekler nedeniyle bireylerin mutsuzluğu ve hayal kırıklığı, yapılan analizler sonucu tespit edilmiştir.

Kısacası gelirin temel bir refah ölçüsü sunması pek olası değildir, azalan marjinal gelir faydası kavramı uzun zamandır yapılan analizlerle bilinen bir olgudur (Dolan & Peasgood, 2008). Böylece GSYİH hiçbir zaman nüfus refahının bir ölçüsü olarak tasarlanmamıştır. Sadece satın alınan ve satılan ürün ve hizmetlerin çetelesini sunmaktadır. GSYİH, refaha katkıda bulunan işlemler ile onu azaltan işlemler arasında hiçbir ayırım yapmaz. Maliyetleri faydalardan ve üretken işlemleri yıkıcı işlemlerden ayırmak yerine, GSYİH her parasal işlemin refaha katkıda bulunduğunu varsaymaktadır (Cummins vd., 2003, s. 160).

Yukarıda belirtilen tartışmalar çerçevesinde kamu politikalarına karar verme ve alternatiflerin karşılaştırılması bakımından kritik öneme sahip fayda maliyet analizi sürecine öznel iyi oluş göstergelerinin dahil edilmesine yönelik girişimler başlamış, ilk olarak 2002 yılında İngiltere'de Başbakanlık Strateji Birimi bu yönde bir öneri geliştirmiş; 2011 yılında ise İngiltere Hazinesi kamu politikalarının tüm sosyal faydalarını ve maliyetlerini dikkate alan sosyal fayda maliyet analizi tekniğini açıkladığı Yeşil Kitap'ta ifade edilen tercih yaklaşımı, nesnel esenlik, yaşam tatmini hesaplamalarını resmi süreçlerine dahil etmiştir.

Sosyal fayda maliyet analizi yaklaşımıyla birlikte alternatif kamu politikalarının karşılaştırılmasında, kamu politikalarının formülasyonunda ve kamu politikalarına karar

verme süreçlerinde öznel mutluluğun dahil edilebilmesinin önünün açıldığı ve kuramsal değişikliklerle pratik kamu politikası süreçlerinin arasındaki köprünün inşa edilmiş olduğu düşünülebilir.

2.2. Mutluluğun Refaha Dahil Edilmesinde Kurumlar ve Politikacıların Rolü

Daha önce belirtildiği gibi, mutluluk araştırmalarında değişen kuramsal yaklaşımlar ve yöntemsel gelişmeler mutluluğun resmi bir kamu politikası amacı olarak görülmesi için tek başına yeterli değildir. Bunun aynı zamanda kamu politikası sürecine dahil olan diğer aktörler tarafından da benimsenmesi önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle tezin kapsamını belirleyen dönem içinde uluslararası kurumların konumları ve politikacıların mutluluğu bir kamu politikası amacı olarak benimsemeleri üzerinde durulmuştur.

Uluslararası kurumlar düzeyinde mutluluğun bir kamu politikası amacı olarak desteklenmesinin belki de en önemli göstergesi, Birleşmiş Milletler'in mutluluğu bir kamu politikası amacı olarak tanımlamasıdır. Birleşmiş Milletler Genel Asamblesi 25 Ağustos 2011 tarih ve “Mutluluk: kalkınmaya holistik bir yaklaşım” başlıklı 65/309 numaralı kararında, mutluluğun temel bir insani amaç olduğu ve GSYİH'nin doğası gereği bir ülkedeki insanların mutluluk ve esenliğini yansıtmakta yetersiz kaldığı belirtilerek, üye ülkeleri kamu politikalarına yön verecek ve kalkınma çabalarında mutluluk ve esenliğin önemini dikkate alan yeni önlemler almaya davet etmiştir (BM, 2012). 2012 Nisan ayında ise Birleşmiş Milletler Genel Konseyinde “Mutluluk ve Esenlik: Yeni Bir Ekonomik Paradigma Tanımlamak” başlıklı üst düzey bir toplantı gerçekleştirilmiş; 28 Haziran 2012 tarihli kararda 20 Mart'ın Dünya Mutluluk Günü olarak kutlanacağı belirtilmiştir (BM, 2012). Bu aynı zamanda en yüksek düzeyde uluslararası bir uzlaşının oluştuğunu göstermesi açısından son derece önemlidir.

Mutluluğun uluslararası düzeyde resmi olarak kabul edilmiş olmasına verilebilecek diğer bir örnek GSYİH Ötesi (Beyond GDP) Hareketi olarak görülebilir. 19-20 Kasım 2007 tarihlerinde Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Roma Kulübü, OECD ve WWF tarafından düzenlenen “GSYİH'nin Ötesinde” adlı konferans, GSYİH etrafında fikir beyanı yapılmasına, düşünülmesine ve yüksek derecede fikir birliği yapılmasına olanak sağlayarak; ilerleme, gerçek zenginlik ve refah ölçümünün nasıl iyileştirilebileceğini keşfetmek adına 50'den fazla ülkeden 650'den fazla delegeyi bir araya getirmiştir. Sendikalardan, Sivil Toplum Kuruluşlarından, akademiden ve hükümetten birçok katılımcı GSYİH'yi “nasıl” tamamlayıp, iyileştirebileceklerini

sorgulamıştır. Açılış konuşmasında Avrupa Komisyonu Başkanı; Jose Manuel Barroso, GSYİH'nin ekonomik piyasa faaliyetlerinin bir göstergesi olduğunu ve doğru bir refah ölçüsü olması amaçlanmadığını hatırlatarak, GSYİH bugünün değil, bugünden önemlide ölçüde farklı olan 1930'ların dünyası için geliştirilen, dünyadaki en iyi tanınan ekonomik performans ölçüsü olduğunu vurgulamıştır. Bugün, ekonomik büyüme ile toplumumuzun sürdürülebilirliği gibi refah unsurları arasındaki bağlantı çok daha az nettir. Bu nedenle Başkan Barroso, GSYİH'nin ötesine geçmenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. GSYİH'nin ötesine geçmenin baskısı iklim değişikliği, kaynaklar için rekabet, güvenlik gibi karmaşık zorluklarla giderek daha da artmaktadır. Bunlar, GSYİH'nin bir gösterge olarak düşük performans gösterdiği sorunlardır. Örnekleme gerekirse, kasırgalar Karayipler ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ölüm ve yıkıma neden olmuştur, ancak bu tür doğal afetler aslında GSYİH'de artışlara yol açabilmektedir. Petrol ve gıda fiyatları fırlarken, GSYİH dünyanın birçok yerinde yoksullar üzerindeki etkisini ve bunun sonucunda ortaya çıkan huzursuzluğu vurgulayamamıştır. Bu sebeple GSYİH'nin ötesine geçmek, Avrupa Komisyonu için çok şey ifade etmektedir. Avrupa vatandaşları için daha kapsayıcı, zamanında ve anlaşılır göstergeler bulmak, Avrupa ve ulusal politikaları yönlendirmek için bu göstergeleri kullanmak gerekmektedir. Bu da mevcut istatistiklerin daha iyi kullanılması ve aynı zamanda entegre olarak ekonomik, çevresel ve sosyal muhasebenin gelişimi, kullanımı ve hızlandırılmasıyla mümkün hale gelecektir (Beyond GDP Conference, 2007, ss. 7-10).

Konferans boyunca birçok kurumdan, hükümetten ve akademiden katılımcı yer alırken, çoğunun ortak fikri GSYİH'nin Büyük Buhran sonrası politikacıların ekonomiyi temel ekonomik hedeflere yönlendirmesine yardımcı olup sağlam ekonomik politika kararları almak için bir temel sağlaması amacıyla tanıtılmış olması ve refahı ölçmek için değil, o zamanların ekonomik politikalarına uyum sağlaması için oluşturulmuş olmasıydı. Bugün sahip olduğumuz refahın temelini oluşturduğu aşikâr olup vazgeçilmez bir ekonomik faaliyet ölçüsü olarak yerini alırken, içinde bulunduğumuz yüzyılın yeni zorluklarına uyum sağlayamıyor olup, yeni istatistiksel araçlara ve ölçümlere de ihtiyaç duyulduğu konferansta bulunan katılımcılar tarafından ortak bir şekilde dile getirilmiştir. Örneğin OECD Genel Sekreter Yardımcısı Pier Carlo Padoan konferansta; sadece üretimi değil refahı da ölçmemiz gerektiğini ve ilerlemeyi ölçme ihtiyaçlarının daha fazla hükümet hesap verilebilirliğine yönelik eğilimin bir parçası olduğunu belirtmiştir. Kültürel geçmişine, tarihine ve kişisel inançlarına ve toplumun, çevrenin ve ekonominin sağlığına bağlı olarak, ilerleme farklı insanlar için farklı şeyleri yansıttığı için sosyal

katılım olmadan yapılamayacağını ifade etmiştir. Farklı ilerleme göstergelerinin değerli ve uygun olduğunu ve teşvik edileceğini savunmuştur. Sosyal uyum, iyi yönetim ve öznel refahı yakalayan göstergelerin temel göstergeler arasına dahil edilmesi gerektiğini dile getirerek; ilerlemeyi ölçerek, herkes için ilerleme sağlayabileceklerinden bahsetmektedir (Beyond GDP Conference, 2007, s. 12).

Avrupa Parlamentosu Başkanı Hans-Gert Pöttering ise; refahın sadece büyüme olmayıp aynı zamanda sağlık, çevre, ruh ve kültür olduğunu söyler. Basit bir üretim vizyonunun ötesine geçilmesi gerektiğini dile getirerek, çağımızın toplumsal gelişmelerini ve değişen çevreyi anlamamız gerektiğinden bahseder. Refahı ölçmek ve geleceğimizi şekillendirmek için yeni göstergelere ihtiyacımız olduğundan söz etmiştir (Beyond GDP Conference, 2007, s. 13).

GSYİH Ötesi Hareketi'nin aktörlerinden OECD ise yine 2010 yılında gündeme gelen ve daha sonrasında uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlayacak Daha İyi Hayat Girişimi'ni (Better Life Initiative) başlatarak öznel ve nesnel mutluluk göstergelerine olan bağlılığını ifade etmiştir.

Bazı önemli kurumların mutluluk ölçümünün refah ve politikalar üzerine sağlayabileceği etkilerini konuştuktan sonra mutluluk, refah, öznel iyi oluş üzerine söylemlerde bulunan bazı politikacılardan da bahsedilmelidir. Bu çerçevede; İngiliz muhalefet lideri David Cameron, 2006 yılında, "Google Zeitgeist Europe" konferansına katılmıştır ve söylenen şu sözler politika yapıcıları ve hükümetleri üzerine düşünmeye sevk etmiştir. "Refah parayla ölçülemez, piyasalarda işlem göremez. Kanunen talep edilemez veya hükümet tarafından verilemez. Refah çevremizin güzelliği, kültürümüzün kalitesi ve her şeyden önce ilişkilerimizin gücü ile ilgidir. Toplumumuzun esenlik duygusunu geliştirmenin, zamanımızın temel siyasi mücadelesi olduğuna inanıyorum" (Cummins vd., 2008, s. 32) diyerek sosyal göstergelerin refah üzerindeki etkisine vurgu yapmıştır.

Mutluluk araştırmalarının kamu politikalarına dahil edilmesini cesaretlendiren ve teşvik eden bir diğer politikacı Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'dir. GSMH'nin ulusal ilerlemenin yetersiz bir ölçüsü olduğuna dair yükselişlerle birlikte profesyonel ve popüler algıların gücünde de artış olmuştur. İlerleme nedir ve bir nüfusun refahını nasıl ölçmeliyiz? gibi sorular üzerine çalışmalarda bulunan Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), bu konuyla alakalı iki büyük konferans düzenlemiştir ve Sarkozy aynı soruları yanıtlamak üzere seçkin bir komisyon kurarak daha yüksek ulusal gelirin daha yüksek bir yaşam kalitesi getirmediği gerçeğine bir bakış tutmuştur (Layard, 2010, s.

534). Sarkozy tarafından kurulan ve görevlendirilen bu komisyon (Stiglitz – Sen – Fitoussi Raporu) Sarkozy'nin GSYİH üzerine duyduğu yetersizlik ve kuşku sonucu oluşturulmuştur. Bu rapora göre, GSYİH muhasebesinde iyileştirmeler yapılması, öznel refah ölçütlerinin daha yaygın olarak toplanması ve kullanılması ve uzun vadeli sürdürülebilirliğe daha sistematik dikkat çekilmesine yönelik çalışmalarda bulunulmuştur (Helliwell & Barrington Leigh, 2010, s. 735).

Mutluluğun siyasal alanda benimsenmesine destek veren bir diğer politikacı ise, üçüncü yol taraftarı Tony Blair'dir. Tony Blair zamanında ise Performans ve Yenilik Birimi adıyla, Yeni İşçi Partisi'nin seçilmesinin ardından hükümet merkezini güçlendirmeyi amaçlayan bir reform paketi olarak 1998'in sonlarında bir strateji birimi kurulmuş ve bu birimin ilk projeleri Blair tarafından Aralık 1998'de açıklanmıştır. Performans ve Yenilik Birimi, stratejik, kesişen konuları ele alma kapasitesini arttırmak ve politikanın geliştirilmesinde ve hükümetin hedeflerinin sunulmasında yeniliği teşvik etmek üzerine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Blair tarafından açıklanan ilk proje; e-ticaretin, yaşlanan toplumun, bölgelerde ve yerel alanlarda merkezi yönetimin çalışmaları ile ilgili olmuştur. Bu çalışma programı, çağdaş sosyal bilimin birçok endişesiyle güçlü bir şekilde yankılanmaktadır ve gerçekten de bu ilk çalışma programı dalgası ile strateji birimi, ticaret serbestleşmesinin sosyal, sağlık ve çevresel etkilerini, İngiltere enerji kaynaklarının ve pazarlarının geleceğini ele almış ve coğrafi hareketliliğinin politika etkilerine doğru dikkatleri yöneltmiştir (Dorling & Ward, 2003, ss. 955-956).

Bu örnekler mutluluğun hem merkez sağ hem de merkez sol partiler ve politikacılar tarafından siyaseten olarak kabul edilebilir bir söylem olduğunu göstermektedir. Mutluluk felsefesinin liberal kökenleri merkez sağ partiler için ideolojik tabanlarından kopmadan sosyal göstergeleri kabullenmeyi mümkün kılarken merkez sol politikacılar için ise refah politikalarının bir uzantısı olarak değerlendirilebilmesi önemli bir ideolojik tepkiselliğe yol açmadan sosyal politika alanını genişletme imkânı sunmaktadır.

Bu gibi gelişmeler, refahı uzun yıllar boyunca ekonomik göstergeler üzerinden ölçmek isteyenlerin, sosyal göstergelerin de refahı ölçerken rol oynaması gerektiğine dikkat çekmiş ve ilerleyen başlıklar altında da bahsedeceğimiz refahı daha geniş bir çerçevede ölçüp, mutluluğun gösterge olarak kullanılmasında geliştirilen öznel iyi oluş endekslerinin, birçok ülke ve kuruluşlar tarafından geliştirilmesine, iyileştirilmesine ve kullanılmasına öncülük etmiştir.

2.3. Mutluluk Kavramının Ölçümüne Yönelik Endeksler

Bu alt başlıkta, mutluluğun bir gösterge olarak sosyal politika yapıcılar tarafından kullanılmasına yönelik bazı verilerin hangi tabanlarda oluştuğu, hangi raporların ve araştırmaların mutluluk çalışmalarında ele alındığı ve incelendiği konularına değinilmiştir. Bu çerçevede Dünya Mutluluk Raporu, Mutlu Gezegen Endeksi, Dünya Mutluluk Veri Tabanı, Dünya Değerler Araştırması, OECD Daha İyi Yaşam Endeksi, TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması çalışmalara yer verilmiştir.

Önceki alt başlıklarda sosyal göstergelerin öneminden ve politika yapımında kullanılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Ancak bu sosyal gösterge hareketi asıl olarak ne zaman araştırmalarda yer almaya başladı? Mutluluk kavramı, literatürde çok uzun zamandır olmasına karşılık 1970’li yıllara kadar maalesef çok rağbet gören bir alan olmayıp bu yıllardan sonra akademik alanda ilgi görmeye başlamıştır. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, ülkeler arası öznel refah üzerine yapılan karşılaştırmalar sonucu, ülkelerin belirli kategoriler altında mutluluk araştırması altında sınıflandırılabilir. Her ülkenin ortalama koşullarına ilişkin göstergeleri çeşitli alanlarda birleştirilerek tek bir bileşik endeks türetme fikrine “toplulaştırma yöntemi” (method of aggregation) denilmektedir. Bu yöntem geniş olarak 1960’larda ve 1970’lerde etkin olan sosyal gösterge hareketiyle ilgilidir.

Ele alınan endekslerin temelinde yaşam memnuniyeti kavramı vardır ve bu kavram bireylerin yaşam kalitelerini toplamda ne kadar olumlu değerlendirdikleri dereceyi ifade eder ve ele alınan endekslerin çoğunda genel olarak anket sorusu katılımcıların yaşamlarından ne kadar memnun oldukları üzerinedir ve bu basit öge karmaşık formülasyonlar kadar iyi veya daha iyi performans gösterir (Radcliff, 2001, s. 939). Bu çerçevede yukarıda belirtilmiş olan mutluluk araştırmalarının kapsamından, işlevinden, etki alanlarından bahsederek dünyada ve Türkiye’de süreklilik arz eden çalışmaların sonuçlarını ortaya koymaya çalışacağız.

Burada değinilen endeksler kuşkusuz mutluluk araştırmalarında kullanılan yegâne endeksler değildir. Günümüzde hemen her ülkede mutluluğa ilişkin veriler hane halkı anketleri, alan taramaları, kamuoyu yoklamaları gibi çeşitli araçlarla toplanmaktadır. Yine ulusal düzeyde mutluluğun farklı kavramlaştırmalarına bağlı olarak yüzlerce farklı ölçekten elde edilen veri setlerinden bahsedilebilir. Tezde yer verilen bu endeksler ise uluslararası bir standart oluşturma amacını taşımakta ve hükümetlerin uluslararası düzeyde karşılaştırmalı değerlendirmesine imkân sağlamaları açısından önemlidirler.

Örneğin bu endeksler uluslararası düzeyde bir akran baskısı oluşturma imkanına sahip olabilir ve yönetimleri kamu politikalarında mutluluğun bir amaç olarak belirlemek üzere teşvik edebilir.

2.3.1. Dünya Mutluluk Raporu

İlk olarak değinilen mutluluk araştırması, Dünya Mutluluk Raporu'dur. Dünya Mutluluk Raporu (World Happiness Report) ilk olarak 2012 yılında, mutluluğa karşı dünyada oluşan yeni talebi karşılamak üzere bir hükümet politikası kriteri olarak Dünya Enstitüsü (The Earth Institute) tarafından yayınlanan ve enstitü müdürü Jeffrey Sachs tarafından ortaklaşa olarak düzenlenen bir rapor olarak ortaya çıkmıştır. Raporun amacı; günümüz dünyasında yerini alan yeni mutluluk biliminin durumunu gözden geçirerek kişisel ve ulusal farklılıkları açıklamaya çalışmaktır. Bu rapor 2012, 2013, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında tekrarlanarak ölçümleri izlenebilir bir veri seti oluşturmuştur.

2 Nisan Birleşmiş Milletler Mutluluk Konferansı için hazırlanan ve 2012 yılında yayınlanan ilk raporda sunulanlar doğrultusunda insanları mutlu eden sadece zenginlik değildir. Siyasi özgürlük, güçlü sosyal ağlar ve yolsuzluğun olmaması, en üst ve en alttaki ülkeler arasındaki refah farklılıklarını açıklamada gelirden daha önemlidir. Bireysel düzeyde, iyi zihinsel ve fiziksel sağlık, güvenilecek biri, iş güvenliği ve istikrarlı aileler çok önemlidir. Rapor, mutluluğun insanların hayatlarından ne kadar mutlu olduklarıyla ölçülmektedir. Rapora göre, daha mutlu ülkeler daha zengin ülkeler olma eğilimindedir. Ancak mutluluk için gelirden daha önemli şeyler vardır. Bunlar; Sosyal desteğin gücü, yolsuzluğun olmaması, kişisel özgürlüğün derecesi gibi sosyal faktörlerdir. Ayrıca rapor, yaşam standartları zamanla yükseliş gösterse bile bazı ülkelerde (örneğin Amerika Birleşik Devletleri) mutluluğun artış göstermediğini de belirtmiştir. İşsizlik, yas gibi faktörler mutsuzluğa neden olur ve kişilerin iş yerlerinde geliştirdiği iyi ilişkileri ve iş güvenliği, iş tatmininde yüksek ücretten daha fazlasını kişiler için gerçekleştirir. İyi davranmak insanı mutlu eder ve ruh sağlığı, herhangi bir ülkede mutluluğu etkileyen en büyük tek faktördür. Aynı zamanda iyi bir ailede düzeni, kalıcı evlilikler ebeveynlerin ve çocukların refahı ve mutluluğu için önem arz etmektedir.

Rapor, insanların günlük yaşamlarını deneyimleyebildikleri, tüm ülkelerdeki temsili nüfusların sosyal araştırmaları tarafından sorulması gereken iki değerlendirme sorusu önermektedir: “Her şeyi bir araya getirdiğinizde, ne kadar mutlu olduğunuzu söylersiniz? (0 son derece mutsuz 10 aşırı mutlu anlamına gelmektedir)” ve “Her şey

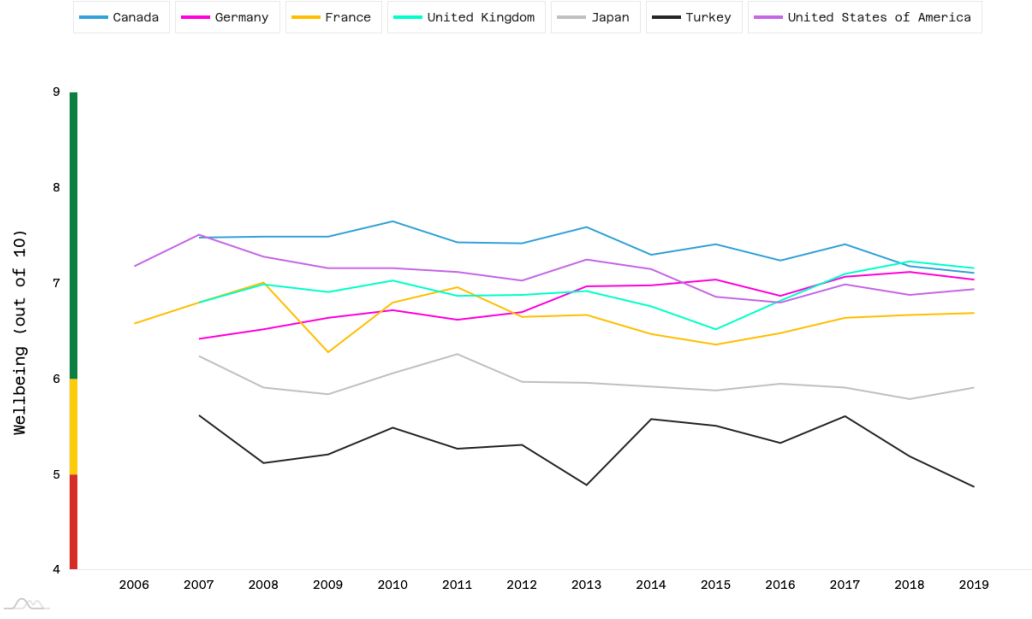
düşünüldüğünde, bugünlerde bir bütün olarak hayatınızdan ne kadar memnunsunuz? (0 son derece memnuniyetsiz ve 10 aşırı derece memnun anlamına gelmektedir)”.

2.3.2. Mutlu Gezegen Endeksi

Mutlu Gezegen Endeksi (The Happy Planet Index), dünyayı maliyetlendirmeden iyi bir yaşamın mümkün olup olmadığı üzerine bir soru yönelterek çalışmalarına yön vermektedir. Hükümetlerin çoğu zaman hızlandırılmış bir ekonomik büyüme için diğer tüm endişeleri hesaba katmaksızın bir tavır takınması karşılığında, dünyadaki insanlar için önem arz eden daha mutlu, uzun ve sürdürülebilir yaşamlar üzerine araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir. Mutlu Gezegen Endeksi, tezin temelini oluşturan mevcut ekonomik sistemler doğrultusunda ne pahasına olursa olsun ekonomik büyümeyi ele alan ve GSYİH tarafından ölçülen göstergelerin refah ile eş anlamlı olmasına yönelik yerleşik inanca eleştirel bir gözle bakmaktadır. GSYİH eşitsizliğe, sosyal ilişkilere, sağlığa, karşı karşıya olduğumuz gezegen sınırlarına kısacası insanlar için önem arz eden olguları dikkat almaz (Happy Planet Index, 2022).

Bu çerçevede Mutlu Gezegen Endeksi, bu gibi değişkenleri bünyesine alarak belirli hesaplamalar doğrultusunda mutluluğun boyutlarına odaklanmıştır. İlk baskısını 2006 yılında yapan ve diğer sürümlerini 2009, 2012, 2016 ve 2021 yıllarında açıklayarak, sürekliliğini sağlamaya devam eden Mutlu Gezegen Endeksi nasıl hesaplanmaktadır? Mutlu Gezegen Endeksi, farklı ülkelerde yaşayan insanların uzun ve mutlu yaşamlar sürmek için çevresel kaynakları ne kadar verimli kullandığını göstermek için üç unsuru bir araya getirmektedir. Bunlar refah, yaşam beklentisi ve ekolojik ayak izidir. Refah: Gallup Dünya Anketinin bir parçası olarak toplanan verilere dayalı olarak her ülkenin sakinlerinin sıfırdan ona kadar bir ölçekte genel olarak yaşamdan ne kadar memnun olduklarını dile getirmeleridir. Yaşam beklentisi: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’na (UNDP) göre bir kişinin her ülkede yaşaması beklenen ortalama yıl sayısıdır. Ekolojik ayak izi: Küresel Ayak İzi Ağı tarafından hazırlanan verilere dayalı olarak, bir ülkenin tipik tüketim modellerini sürdürmek için ihtiyaç duyulan, kişi başına küresel hektar kullanılarak ölçülen ortalama arazi miktarıdır. Endeks verileri sunarken ülkelerin her bir ögede ne kadar puan aldığını göstermek için kırmızı, sarı ve yeşil bir trafik ışığı sistemi kullanmaktadır (Happy Planet Index, 2022).

Aşağıda arasında Türkiye’nin de bulunduğu birkaç ülkenin yıldan yıla değişkenlik gösteren refah seviyelerinin grafiği sunulmuştur.

Kaynak: The Happy Planet Index, 2022

Şekil 2. 2006 – 2019 Arası Ülkelerarası Refah Seviyesi

2.3.3. Dünya Mutluluk Veri Tabanı

Hollanda’da bulunan Rotterdam Erasmus Üniversitesi’nden Prof. Ruut Veenhoven’in yönettiği Dünya Mutluluk Veri Tabanı (World Database of Happiness) adlı internet sitesinde ülkelerarası karşılaştırmalar yapan birçok veriye ulaşmak mümkündür. Ruut Veenhoven bu araştırmayı 1984’ten başlayarak 580 sayfalık bir kitap ile geliştirmeye başlamıştır. Bulgu arşivi denilen bir araştırma sentezi ile sistemi desteklemekte olan bu çalışmanın ana içeriği, araştırma raporlarından alınan ortalamalar ve korelasyon katsayıları ile nicel araştırma sonuçları sunmaktadır ve mutluluk üzerine bu işlenmiş, birincil araştırma bulgularını standart ve anlaşılır bir formatla sunarak mutluluk araştırmalarına katkı sağlamaktadırlar (WDH, 2022).

Daha mutlu olabilmek için bizleri neyin mutlu ettiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu sebeple politika yapıcıların insanları neyi mutlu ettiğini bilmesi gereklidir. Yaşam memnuniyeti, mutluluk, yaşam kalitesi, öznel refah gibi kavramları kapsayan çalışmalarla içerisinde 160 ülkenin 10 yıllık (2010 – 2019) mutluluk karşılaştırmasına yer verilen Dünya Mutluluk Veri Tabanı yapmış olduğu çalışmalarla mutluluk araştırmalarına geniş bir literatür sunmaktadır. 2010 – 2019 yıllarını kapsayan “Uluslarda Ortalama Mutluluk” sıralamasında Türkiye, 160 ülke arasında 94. Sırada yer alırken Danimarka, Meksika, Kolombiya, İsviçre ve Finlandiya ilk beşte yer almıştır (WDH, 2022).

2.3.4. Dünya Değerler Araştırması

Mutluluk ve yaşam memnuniyeti ile yakından ilgili olan Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey) dünyadaki insanların sosyal, politik, ekonomik, dini ve kültürel değerlerinin bilimsel ve akademik çalışmalarına adanmış uluslararası bir araştırma programıdır. Projenin amacı, istikrar veya değişimin zaman içinde ülkelerin ve toplumların sosyal, politik ve ekonomik kalkınması üzerindeki etkisini değerlendirmektir. Proje, 1981'de Kurucusu ve ilk Başkanı (1981-2013) Michigan Üniversitesinden (ABD) Profesör Ronald Inglehart ve ekibi tarafından başlatılmıştır. Projenin ana araştırma aracı, her 5 yılda bir küresel olarak yürütülen temsili bir karşılaştırmalı, yetkin ve yaygın sosyal ankettir. Projenin genel amacını; insan değerleri, inançları ve normları oluştururken bunlar karşılaştırmalı bir uluslararası ve zaman aşımı perspektifinde analiz edilmektedir. Bu çerçevede bu Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler, Ekonomi, Antropoloji, Sosyal Psikoloji vb. disiplinler geniş bir konu kapsamını oluşturmaktadır.

Dünya Değerler Araştırması, bilim insanlarının ve politika yapıcılarının dünyadaki insanların inançlarındaki, değerlerindeki ve motivasyonlarındaki değişiklikleri anlamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır ve bu çerçevede elde ettikleri bulgulardan gelişmekte olan ülkeler ve istikrarlı siyasi kurumlar inşa etmek isteyen politika yapıcılar faydalanmaktadır. Ayrıca hükümetler, akademisyenler, gazeteciler, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı bu araştırmadan yeri geldiğinde faydalanmaktadır (<https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>). Araştırma dönemler itibarıyla açıklanmakta olup, şu ana kadar 7 dönem (1 (1981 – 1984), 2 (1990 – 1994), 3 (1995 – 1998), 4 (1999 – 2004), 5 (2005 – 2009), 6 (2010 – 2014), 7 (2017 – 2022)) açıklanmıştır.

2.3.5. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi

OECD Daha İyi Yaşam Endeksi (OECD Better Life Index), uluslararası yapılan mutluluk çalışmaları arasından ele alınan son endekstir. 2011 yılında geliştirilmeye başlanan bu endeks de yaşamda GSYİH gibi ekonomik göstergelerden daha fazlası olduğu algısıyla maddi yaşam koşulları ve yaşam kalitesi alanlarında temel olarak belirlediği 11 konuyu esas alarak ülkeler arasında refahı karşılaştırmaya olanak sağlamıştır. Yaşamdaki en önemli şey zenginlik midir? Bu endeks, bunun cevabını bulmak için belirlediği 11 kriter ile kullanıcılara oy kullandırarak vatandaşları düşünmeye

sevk ederek politika oluşturma sürecinde insanları güçlendirmeyi ve hayatımızın diğerk değışkenler ve maddi yaşam koşulları arasındaki dengeye erişmemizi sağılamaya çalışır. Peki neden 11 refah kriteri seçilmiştir? OECD 1961 yılında kurulduğından beri, hükümetlerin vatandaşlarının daha iyi yaşam sürdürebilmeleri için daha iyi politikalar tasarlamasına yardımcı olmuştur. Bu deneyime dayanarak, bu 11 konu, OECD'nin maddi yaşam koşulları (konut (housing), gelir (income), iş (jobs)) ve yaşam kalitesi (toplum (community), eğıtim (education), çevre (environment), sivil katılım (civic engagement), sağılık (health), yaşam memnuniyeti (life satisfaction), güvenlik (safety), iş-yaşam dengesi (work-life balance)) açısından esenlik için temel olarak tanımladığı olguları yansıtmaktadır (OECD, 2022).

Bu çerçevede Türkiye'nin mevcut yaşam kalitesi göstergelerinde ne durumda olduğunu incelemek faydalı olacaktır. Araştırma, Türkiye'nin yaşam kalitesini son yirmi yılda artırmada önemli ilerleme kaydettiğini söylerken, diğerk ölkelerle karşılaştırıldığında, bu 11 kriter arasında ancak sınırlı sayıda refah boyutu üzerine iyi performans gösterdiği gözlenmiştir. Mevcut seçili verilerin değıerlendirmesi sonucunda Türkiye'nin iş, iş-yaşam dengesi, eğıtim, sağılık, çevresel kalite, yönetişim ve yaşam memnuniyetinde ortalamanın altında performans göstermekte olduğu görölmektedir. Para, mutluluğı satın alamasa da daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için oldukça önemli bir araçtır. Türkiye'de kişi başına düşen ortalama hane halkı harcanabilir geliri, yılda 30.490 ABD Doları olan OECD ortalamasından daha azdır. İstihdam açısından ise Türkiye'de 15 – 64 yaş arası insanların yaklaşık %48'inin ücretli bir işi vardır ve bu oran OECD istihdam ortalaması olan %66'nın altında yer almaktadır. İyi bir eğıtim almak iş bulmak için önemli bir adımdır, bu konuda ise Türkiye'de 25 – 64 yaş arası yetişkinlerin %42'si lise eğıtimini tamamlamış bulunmakta ve bu ortalama OECD ortalaması olan %79'un altında yer almaktadır. OECD yaşam beklentisi ortalaması 81 yılken Türkiye'nin 79 yıl olup OECD ortalamasından iki yıl daha düşüktür. Ayrıca Türkiye'deki insanların %62'si içme suyunun kalitesinden memnunken OECD ortalamasında bu oran %84'tür. Türkiye'de vatandaşların siyasi sürece katılımının bir ölçüsü olan seçmen katılımı, son seçimlerde sosyal ve ekonomik duruma bağılı olarak %86 oran gösterirken OECD ortalamasında bu oran %69'dadır. Yaşamdan genel memnuniyetlerini 0 ila 10 arasında bir ölçekte derecelendirmeleri istendiğinde Türkler ortalama olarak 4,9 not vererek OECD ortalaması olan 6,7 puan aralığının altında kalmıştır (OECD, 2022).

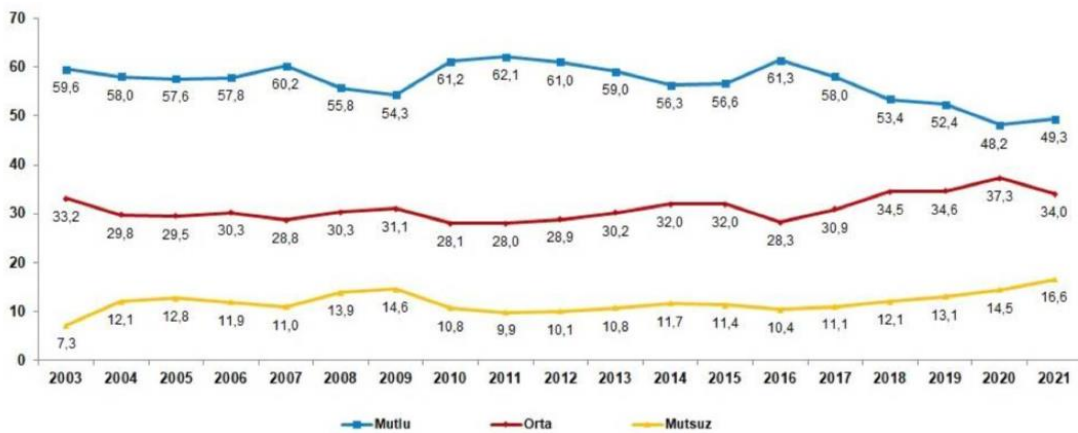
Bu endekslerin varlığı ile politika yapıcılar, kendilerini ölkelerarası kıyaslamalarla olması gereken yere doğıru yönlendirecek politikalar belirleyerek

insanların yaşam memnuniyeti, sağlık, gelir, çevre kalitesi, istihdam gibi konularda politika üretilmesine yardımcı olup halkının refah seviyesini artırma yönünde adım atarak, vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayabilir.

2.3.6. TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Son olarak yer verilen ulusal düzeydeki mutluluk araştırması, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yürütülen Yaşam Memnuniyeti Araştırması'dır. TÜİK ilk defa 2003 yılında Yaşam Memnuniyeti Araştırması'nı Hanehalkı Bütçe Anketi'ne ek bir modül olarak meydana getirmiştir. 2004 yılından itibaren ise bağımsız olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu araştırma, TÜİK'in toplumsal içerikli ve öznel değerlendirmeler içeren ilk araştırması özelliğini içerisinde barındırmaktadır. Yaşam Memnuniyeti Araştırması ile Türkiye'nin demografik, sosyal, gelir, iş, güvenlik, adalet, sağlık gibi değişkenlerle mutluluk kavramının zaman içerisindeki değişimi ölçülmekte ve takip edilmektedir. Araştırmanın kapsamını, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan 18 yaş ve üzeri yaştaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ve yabancı uyruklu kişiler oluşturmaktadır. Her yıl düzenlenen bu araştırma ile mutlu olma hali "çok mutlu – mutlu – orta – mutsuz – çok mutsuz" ölçeği ile katılımcılardan veri toplanmaktadır.

Belirli göstergelerin yıldan yıla nasıl değişiklik gösterdiğini örneklemek doğrultusunda araştırmanın başladığı 2003 yılından araştırmanın yapıldığı son yıla doğru tablolar ve grafikler yayınlanmaktadır. Böylece insanların yıllar içinde bu değişkenler ışığında mutluluk düzeyinde ne yöne doğru bir eğilim yaşandığı gözlemlenebilir. Bu çerçevede aşağıdaki Şekil 3'te 2003 – 2021 arası değişkenlik gösteren mutluluk düzeylerinin yüzdesi verilmiştir.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2022

Şekil 3. Yıllar İtibari İle Mutluluk Düzeyleri (%)

Yukarıdaki grafiğe göre 2003 yılında mutlu olduğunu söyleyen insanların yüzdesi 59,6 iken 2021 yılında bu oran 49,3'e doğru bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşe doğru orantılı olarak 2003 yılında mutsuz olduğunu söyleyenlerin yüzdesi 7,3 iken bu oran 2021 yılında %16,6 olup, %9,3 artış göstermiştir.

2.4. Mutluluğun Gösterge Olarak Kullanılmasına Yönelik Eleştiriler

Bu başlık altında refah düzeyini belirlerken ve refah üzerine yapılan hamleleri iyileştirmeye yönelik adımlar atarken, mutluluğun bir gösterge olarak kamu politikasına girmesi ve politika hedefleri doğrultusunda mutluluğun gösterge olarak kullanılabilmesine yönelik eleştirilerden bahsedilmiştir.

Yukarıdaki başlıkları ele aldığımızda; hükümetin refah ölçüsü olarak yalnızca gelire güvenmemesi gerektiğinden ve hükümet politikasının refah üzerine daha etkin ve verimli olabilmesi için birçok sosyal gösterge kullanması gerektiğinden, gelire dayalı göstergelerin tam olarak gerçeği yansıtamayabileceğinden ve eksik kalabileceğinden bahsedilmiştir. Bu nedenle gerek kurumlar gerek akademisyenler gerekse önemli politikacılar tarafından alternatif refah ölçüsü olarak gelirin yanında yaşam memnuniyeti ve öznel refah gibi kavramlara da odaklanılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Ancak mutluluk araştırmalarının temelinde yatan faydacılık ilkesi, çeşitli doktrinler dizisi haline gelmiş ve sayısız sorunla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Temel sorunlardan birisi ise mutluluğun öznel bir kavram olması ve kişilerarası karşılaştırmaya dayanmayan faydanın ölçülememesi sorunudur. Bu sebeple mutluluğun bir gösterge olarak kullanılmasına yönelik şüphelerden bahsetmek, çalışmamız açısından önemlidir.

1960'larda sosyal bilimlerin çeşitli dallarında mutluluk üzerine ampirik araştırmalar başlamıştır ve bu alanda geleneksel nesnel göstergeleri desteklemek için öznel göstergeler kullanılmaya başlanmıştır (Veenhoven, 2004, s. 2,3). Son onlarca yıldır da kaliteli yaşam endeksi adı altında birçok endeks tasarlanmıştır. Çoğu endeks açık bir kamu politikası amacı ile tasarlanmıştır ve bunların yıllar içerisindeki zayıf ve güçlü yanlarına göre geliştirmeler ve iyileştirmeler yapılmıştır. Her ne kadar kamu politikası ve planlaması için potansiyel olarak yararlı görülen ve onlarca yılı kapsayan mutluluk ölçümü, yaşam memnuniyeti, hayatta kalma istatistiklerini ele alan yaşam kalitesine katkıda bulunan birçok ülkeden zaman serisi verilerimiz olsa da bu endeksleri onaylayabilmek için birkaç sorunun araştırılması gerektiğini dile getirmişlerdir (Hagerty vd., 2001, s. 69).

Bu sorunlardan en önemlisi; sosyal göstergelerin öznel ve nesnel yaklaşım arasındaki tartışmalardan hangisine güvенеceđi üzerinedir. Nesnel yaklaşımın kökleri 19. yüzyıla kadar uzanan sosyal istatistik geleneğine dayanmaktadır ve sosyal politikalar her şeyden önce somut verilere ihtiyaç duymakta ve refah endeksini maddi yaşam koşullarına odaklamaktadır. Öznel yaklaşım ise, 1960’larda başlayan anket araştırmalarından kaynaklanmaktadır. Denilebilir ki nesnel yaklaşımın odak noktası, dolar cinsinden gelir veya metrekare cinsinden yaşam alanı gibi “sert” gerçekleri ölçmeye ayarlıdır. Buna karşılık öznel yaklaşım ise, gelirden memnuniyeti ve konut alanının algılanan yeterliliği gibi “yumuşak” konuları odak noktasına almaktadır. Kısaca objektif yaklaşım, ana akım ekonomik göstergelere benzer; öznel yaklaşım ise tüketici güveni ve öznel yoksulluk gibi şeyleri izleyen ekonomik gösterge araştırmalarında bulunan psikolojik akıma benzer (Veenhoven, 2002, ss. 33-34).

Öznel göstergeler hakkında birçok tereddüt bulunmakta ve bazıları sosyal politikanın bunları kullanmamasının daha iyi olacağını düşünmektedir. Ancak politika yapımcıların birçok nedenden ötürü öznel göstergelere ihtiyaç duyduğu ileri sürölmektedir. Örneğin; sosyal politika hiçbir zaman sadece maddi meselelerle sınırlı değildir, aynı zamanda zihniyet meselelerine de yöneliktir. Bu büyük ölçüde öznel hedefler, öznel göstergeler gerektirmektedir. Maddi hedeflerdeki ilerleme her zaman objektif olarak ölçülemez ve öznel ölçüm genellikle daha iyidir. Nesnel göstergeler, politika yapımcıları kamu tercihleri hakkında bilgilendirmek için çok az şey yapmakta ve siyasi süreç de kamu tercihlerini çok iyi yansıtmadığında, politika yapımcıların kamuoyu yoklamalarından ek bilgilere ihtiyacı olmaktadır. Ve ayrıca politika yapımcılar “istekler” ve “ihtiyaçlar” arasında ayırım yapmalıdır. İhtiyaçlar bu şekilde gözlemlenebilir değildir, tatminleri insanların yaşamlarının uzunluğu ve mutluluğu içinde gerçekleşir. Bu nihai çıktı kriteri, bir bütün olarak yaşamın öznel takdirinin değerlendirilmesini gerektirmektedir (Veenhoven, 2002, s. 33).

Peki öznel yaklaşıma olan şüpheler nerelerden gelmektedir? Öznel değerlendirmelerin kişilerarası karşılaştırılamayacağı ileri sürölmektedir. Bu bir iddia olarak farklı insanların farklı kriterler kullanmasıdır, bu nedenle “çok mutlu” olduklarını belirten iki kişi farklı nedenlerle bunu söyleyebilir. Bir diğer iddia ise, insanların akıllarında farklı ölçekler olduğu ve “çok mutlu” olduğunu söyleyenlerin aslında kendi hayatını “oldukça mutlu” olarak nitelendiren biri kadar mutlu olabileceğidir. Öznel göstergelerin geçerliliği üzerine eleştiriler vardır, objektif konular öz bildirim ile ölçöldüğünde her zaman anket sorularının araştırmacının aklındakinden farklı konulara

yanıtlar uyandırması sorunu vardır. Gelir gibi çok net görünen konuda bile sorunlar vardır. Örneğin; kişisel gelir mi yoksa aile geliri mi, brüt mü yoksa net mi, sermaye gelirleri ve parasal olmayan gelirler dahil edilmeli mi? Öznel yaklaşım üzerine güvenilirlik şüpheleri de vardır. Öz bildirimler konuya uygun olsa bile, yine de kesinlik sorunu vardır ve bu öz bildirimler tipik olarak, sayısı çoğunlukla 10'dan fazla olmayan sabit yanıt seçenekleriyle yapılır. Bu ölçeklerde aynı miktarda memnuniyet, 6 rakamını kullanan bir kişi ve 7 rakamını kullanan bir başka kişi tarafından derecelendirilebilmektedir. Bu tür rastgele hatalar ortalama puanlar için büyük bir sorun değildir, ancak korelasyonu düşürmektedir (Veenhoven, 2002, ss. 37-39). Ayrıca, kardinalizm ve kişilerarası karşılaştırılabilirliğin pratikte teorikten çok daha az sorun oluşturduğuna dair birçok kanıt olduğu da söylenmektedir (Frey & Stutzer, 2000, s. 920).

Bu zayıflıklara rağmen hem politika hedeflerinin seçilmesi hem de politika başarısının değerlendirilmesi için sosyal politikada öznel göstergeler vazgeçilmezdir. Nesnel göstergeler tek başına yeterli bilgi sağlayamazlar. Politikacıların, insanların ne istediği hakkında bir fikri olmalıdır. Ayrıca en anlamlı hedefleri seçmek için insanların gelecekte neye ihtiyacı var görmeleri gerekir. Sosyal politikada başarı tipik olarak kamu desteğine bağlıdır. Kamu desteği olmadan çoğu program, planlanan hedeflere ulaşılsa bile uzun vadede yok olur. Kamuoyu siyasi süreçte her zaman tam olarak ifade edilemez, bu nedenle ek bilgi için anketlere ihtiyaç vardır. Anket verilerine, özellikle siyasi gündemde yer almayan ve kötü temsil edilen gruplar için ihtiyaç duyulmaktadır (Veenhoven, 2002, ss. 40-42). Ayrıca Veenhoven (2010); mutluluğun geçerliliği, ölçülebilirliği, güvenilirliği ve en büyük mutluluk ilkesine karşı yapılan teorik itirazlar üzerine yapılan ampirik testler sonucunda tüm bu eleştirilere karşı çıkılabileceğini söyler. Mutluluk konusu hem pratik olarak uygulanabilir ve hem de ahlaki olarak sağlamdır. Bu nedenle mutluluk ilkesi, politika yapımında belirgin bir yeri hak eder.

Yukarıda nesnel yaklaşımı, maddi sosyal gösterge olarak ele almıştık. Ancak insanların hava, su, yemek, barınma, arkadaşlık, saygı gibi çeşitli temel ihtiyaçları vardır. Bunlar lüks hizmetler ve maddi mallarla takas edilemez. Bu çerçevede, özellikle kentsel ve kirli ortamlarda meydana gelen gelir artışı ve buna bağlı olarak malzeme tüketimindeki artış, dinlenme, alan, huzur, temiz hava ve su gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması kusurlu bir telafiden ibarettir. Sonuç olarak maddi bir göstergenin temeli olarak sunduğumuz GSYİH ve bireysel gelir artışına rağmen refahın artacağından bu şekilde emin olunamaz. Yani gerçek refah için neyin önemli olduğuna dair iç görüleri daha sistematik bir şekilde içermesini sağlamak için, öznel refah ve mutluluk konusundaki

politika yapıcıların yolunu bulması önemlidir. Özellikle araştırmalarda elde edilen öznel göstergeler ve anketler yoluyla mutluluk karşılaştırmaları yenilikçi refah göstergelerine temel oluşturabilir (Vandenberg, 2009, ss. 128-129).

O halde denilebilir ki; göstergeler olarak hem nesnel yaklaşımın hem öznel yaklaşımın belirli sıkıntıları bulunmaktadır. Nesnel ölçümler, tutumsal konularda yetersizdir ve hem nesnel göstergelerden hem öznel göstergelerden yararlanmak, sosyal refah için önem arz etmektedir. Bazı amaçlar için nesnel göstergeler uygunken bazı amaçlar için öznel göstergeler uygunluk gösterebilmektedir. Tam bir resim elde etmek için sosyal politika yapıcıların, GSYİH gibi maddi göstergeler ve anketlerle bildirilen yaşam memnuniyeti, öznel refah ve mutluluk gibi öznel göstergelere ihtiyaç vardır.

Bir diğer temel sorun ise yukarıda da söz ettiğimiz üzere kişilerarası karşılaştırmaya dayanmayan faydanın ölçülemeyeceğiydi. Gösterge olarak somut veriler görmek isteyen ekonomistler ve politikacıların ışığında, bu kişilerin refahı nasıl gördüğünü tekrar tekrar anlatmakta fayda var. Yakın zamana kadar modern refah devletinin gelişimine ilişkin literatür öncelikle miktara odaklandı, yani refah devleti, mali erişiminin kapsamı ile tezahür ettiği gibi, büyüklüğü açısından tartışıldı. Refah devletini değerlendiren akademisyenler, refah programı cömertliğinin bir göstergesi olarak, kamu refahı programlarına ayrılan GSYİH'nin yüzdesi gibi toplam refah harcamalarına dayanıyordu. Kısacası, refah çabası uzun zamanlar boyunca büyük ölçüde harcama seviyeleriyle eşitlenmişti (Pacek & Radcliff, 2008, s. 269).

Ancak Easterlin'in ekonomik büyüme artsa bile mutluluk kavramının artmadığı noktaları yakalaması üzerine, farklı insanların ve zamanın farklı noktalarındaki mutluluk puanlarının karşılaştırılması gerekmiştir. Mutluluğun kişilerarası karşılaştırılabilirliği zorlu bir sorundur. Yelpazenin bir ucunda, sadece iki kişi arasındaki mutluluk puanlarını karşılaştırma sorunu hala zordur. Bununla birlikte analist sadece iki kişiyi karşılaştırmanın ötesine geçtiğinde ve bunun yerine gruplara bakmaya başladığında, mutluluğu karşılaştırma sorunları çok azalır. Sonuçta, çok sayıda bireyi içeren iki grup karşılaştırıldığında, sistematik farklı raporlama yanlışlıkları olasılığı azalabilir. Bu önemlidir, çünkü ekonomideki mutluluk literatürünün büyük bir kısmı, çok sayıda insan için ortalama mutluluk puanlarını karşılaştırmaya dayanmaktadır (Di Tella & Macculloch, 2006, s. 29).

Ekonomide kişilerarası karşılaştırılabilirliği farklı deneysel yöntemler kullanarak yıllarca belirli veri setleri arasında anlamlı ilişkiler kurmayan çalışan ve mutluluğa yönelik bağımlı değişkenleri hesaba katmaya çalışan araştırmacılar vardır ve mutluluk

verileri sadece bir gürültüden ibaret değildir. Örneğin, kesitsel ve panel araştırmalar, işsiz bireylerin düşük mutluluk puanları bildirme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Boşanma, bağımlılık, depresyon ve şiddet gibi diğer “kötülerin” işsizlikle ilgili olduğu düşünülürse, bu sonuç makul görülmektedir. Bu çerçevede yapılan birçok araştırmanın bulguları mutluluk anketlerinin gerçek fayda hakkında anlamlı bir şey yakaladığını göstermektedir. Ekonomideki mutluluk araştırmalarının büyük bir bölümünün altında yatan varsayım, insanlar gruplar halinde ölçüldüğünde, mutluluk puanlarının birleşiminin, sosyal refah için yararlı bilgiler ortaya çıkardığı üzerinedir (Di Tella & Macculloch, 2006, ss. 28-32).

TARTIşMA

Mutluluğu etkileyen birçok etkenin varlığından söz etmek mümkündür. Mutluluk konusunda uzmanlaşmış birçok araştırmacı öznel refah üzerine birçok sosyal göstergeyi baz alarak yaptığı çalışmalar sayesinde mutluluk literatürüne veriler sunmaya yardımcı olmuştur. Bu çerçevede literatüre katkıda bulunan ve çalışmalar sunan araştırmacılar sosyal göstergelerin öznel refaftaki önemi üzerine veriler toplamış ve bu bölümde araştırmacıların vardığı sonuçlar, yayınlanmış çalışmaların bulguları ve araştırmacıların görüşleri başlangıç aşamasında ele alınan problemin anlaşılır biçimi ile birleştirilerek saptananlar ışığında tartışılmıştır.

Bu çerçevede mutluluğun kişiiden kişiye, toplumdan topluma, kültürden kültüre etkileyicileri ve belirleyicileri tarafından değişikliğe uğradıkça farklılık gösteren bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. İnsanın kendini keşfetmeye başlaması ile birlikte insan hem bireysel hem toplumsal olarak mutluluğunun peşine düşmüştür. Yüzyıllar öncesinden filozofların yaşamın nihai amacını mutluluk olarak görmeleri ya da faydacı ilkelerle toplum için en yüksek hazzı, faydayı, mutluluğu arzulamaları aslında öznel iyi oluş, yaşam kalitesi, yaşam memnuniyeti gibi kavramların toplumsal varoluşta önem arz ettiğini gösterir. Ancak davranışsal iktisada kadarki süreçte toplumlar, sosyal refah ve ilerleme ölçüsü olarak ekonomik göstergeleri temel almıştır ve yaşanan toplumsal ve iktisadi değişimler dolayısıyla ekonomik göstergelerin dışındaki göstergelere de odaklanma ve değişime uğrama vakti gelmiştir.

Mutluluk literatüründeki en güçlü sonuçlardan biri Easterlin'in "Gelir Mutluluk Paradoks"udur. Mutluluğu incelemek için uzun süredir rapor edilen refah anketlerini kullanan psikologların aksine, ekonomistler bu alana girmeye ancak son zamanlarda cesaret etmiştir. Aristoteles'ten Bentham, Mill ve Smith'e kadar uzanan ilk ekonomistler ve filozofların, çalışmalarına mutluluk arayışını dahil ettiği ifade edilmiştir. Yine de ekonomi daha titiz ve niceliksel büyüdükçe, daha temel refah tanımları yaygınlaşmıştır. Fayda, rasyonel bir bireyin parasal bte kısıtlaması içindeki bireysel seçimler veya tercihlerin aracılık ettiği gelire bağlı olarak hesaba katılmıştır. Ancak sadece gelire odaklanmak, refahın temel unsurlarını gözden kaçırmaya sebep olabilir. Richard Easterlin, 1970'lerin başında mutluluk kavramını yeniden ele alan ilk modern iktisatçı olmuştur ve bu duruma iktisatçılar tarafından 1990'ların sonlarında daha genel bir ilgi hâkim olmuştur. Ele alınan bu mutluluk ekonomisi, gelire dayalı refah ölçülerinin yerine

geçmenin aksine daha geniş refah ölçüleriyle tamamlama iddiasındadır (Graham, 2008, ss. 72-73).

Mutluluk ekonomisi üzerine yapılan çalışmalar, ekonomi mesleğinde basit gelir kriterlerinden daha geniş olan refah ölçütlerini geliştirmek, analiz etmek ve kullanmak için daha genel bir çabaya katkıda bulunur. Gelir ölçütleri kritik öneme sahip olsa da gelir dışı kriterlerin dahil edilmesi, genellikle dikkate değer ölçüde farklı refah değerlendirilmeleriyle ve dolayısıyla çok farklı politika sonuçlarıyla neticelenir. Richard Easterlin'in ilk çalışmalarından bu yana, mutluluk ekonomisi üzerine araştırmalar, standart ekonomik varsayımlara meydan okuyan bir paradoksun altını çizmiştir. Yukarıda ele aldığımız bu gelir mutluluk paradoksuna göre Easterlin, ülkeler zaman içinde zenginleştikçe rapor edilen genel mutluluk seviyelerinin artmadığını bulmuştur. Basit bir şekilde ülkelerde, zengin bireyler yoksullardan daha mutluyken, temel ihtiyaçlar karşılandığında, daha fazla gelir mutlaka artan mutlulukla sonuçlanmamıştır (Graham & Sukhtankar, 2004, s. 353). Yani Easterlin mutlulukla ilgili verilerin ilk ciddi ekonomik çalışmasında “paranın mutluluğu satın alamayacağını” bulmuştur (Frey & Stutzer, 2002, s. 408). Hatta ülkelerin giderek zenginleşmesinden ziyade yoksul ülkelere bile ulusal servet ile öznel refah veya mutluluk arasındaki ilişkinin zayıf olduğuna dair kanıtlar vardır. Kişisel gelirin fakir ülkelerdeki öznel refahtan daha iyi bir belirleyici olduğunu savunanların da olmasına rağmen diğer refah kaynaklarının insanların hayatlarını başkalarına ve kendine temsil etme biçimleri üzerinde neredeyse eşit derecede önemli etkiler olduğuna dair kanıtlar da bulunmaktadır (Camfield vd., 2009, s. 86).

Aynı zamanda toplumlardaki refah sadece politika yapıcılara vatandaşlarının yaşamları hakkında daha fazla bilgi sağlayacağı için değil, öznel refahın materyalist sonrası dönemde vatandaşlar için giderek daha önemli hale geldiği içinde ölçülmelidir. Bireyler artık mutluluğu en önemli yaşam hedefleri olarak sıralamaktadır ancak yine de öznel refahın artmasında toplumsal ilerlemeyi ölçen ulusal ölçekte kullanılan mevcut bir önlemin olmayışı göze çarpmaktadır. Diener & Ryan (2009)'de ulusların halklarının ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli tüm temel mal ve hizmetlere sahip olmadıklarında ekonomik büyümenin çok önemli olduğunu dile getirmiş ve aynı zamanda bugün modern sanayileşmiş toplumlarda yaşayan çoğu insanın sadece ekonomik beslenmeden ziyade tatmin edici bir yaşamı aradığını da söylemiştir.

Bu çerçevede genel olarak, gelir ve refah arasındaki ilişkide bulunan sonuç; paranın ya da gelirin arttıkça olumlu ama azalan bir etkiye sahip olduğu üzerinedir ve bu ekonomistlerin “azalan marjinal fayda” kavramına denk gelir. Bu etki üzerine somut bir

örnekleme yapmak gerekirse; en zengin Amerikalıların sadece biraz daha yüksek öznel refah yaşadıklarını ve bu varlıklı bireylerin %37'sinin aslında ortalama Amerikalılardan daha düşük öznel refah yaşadıkları çeşitli çalışmalar sonucunda ortaya konmuştur. Ayrıca, para ve maddi varlıkların önemine büyük yatırım yapan insanların yaşamlarından daha az memnun olma eğiliminde olduğu görülmüştür (Diener & Ryan, 2009, ss. 398-401). Gelirin mutluluk üzerindeki etkisine bir başka somut örnek ise; 1960 yılında çok fakir bir ülke olan Japonya'da, onlarca yıl boyunca gelirin kat ve kat artması ancak Japonlar tarafından bildirilen ortalama mutluluk düzeyinin değişmeden kalmasıdır.

Böylece yapılan bu gibi birçok araştırmada gelirin artmasıyla birlikte refah ölçütlerinin değişmediği görülmüştür (Frank, 2008, s. 1779). Bu durumun en temel açıklamalarından biri ise mutluluk konusunda uzun yıllardır araştırma yapan psikoloji disiplininin gelmektedir. Psikoloji, gelirin arttıkça refahın sabitlenmesine adaptasyon yeteneğimizi sebep olarak gösterir. Tüm canlı organizmalar, dışsal değişikliklere iç dengelerini yeniden kuracak şekilde tepki vermektedir ve bu uyum, gelirdeki artışlar yoluyla mutlulukta kalıcı artışlar sağlamayı zorlaştırmadır (Layard, 2006, s. 28).

Psikologların bulduğu bu adaptasyon düzeyimiz “uyum düzeyi” teorisi olarak adlandırılır ve psikologlar bu uyum düzeyi teorisini bireysel ve kolektif mutluluğa genişleterek, yaşamın nesnel konularını (gelir veya servet) iyileştirmenin kişisel refah üzerinde hiçbir etkisi olmadığı sonucuna varmıştır. Böyle bir tez, ulusların zenginliğinin doğası ve nedenlerinin analizinin anlamı hakkında ciddi bir metodolojik tartışmayı kışkırtması gerekirdi. Ancak çalışma yıllarca ana akım ekonomi tarafından pratik olarak bilinmeyen olarak kalmıştır (Bruni & Porta, 2005, s. 2). Ancak politik ekonominin kurucuları 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra büyük bir başarıya imza atarak klasik iktisadın getirdiği makro ekonomik olgular (ulusların zenginliği, gelir dağılımı, uluslararası ticaret) karşısında neo-klasik iktisatçılar öznel yaklaşımlara, insanların psikolojisine, davranışına, mutluluğuna odaklanmak için makro ekonomik olguları terk edip mikro ekonomik olguları temel almaya başlamışlardır. Sonuç olarak, tüm ekonomik ilişkiler böylece her bireyin kendi faydasını maksimize ettiği atomistik bir toplumun varlığını varsaymaktan ibaret olan mikro temellerinin ön incelemesine dayanmaya başlamıştır (Bruni & Porta, 2005, s. 339). Ekonomik analizin bu geleneksel modelleri yıllarca çok faydalı olmuştur ancak tamamen yeterli değildir. Bu nedenle davranışsal ekonominin çok önemli bir ek olduğu söylenebilir (Ng, 2006, s. 239).

Ekonomi politikasının nihai hedefi olarak sosyal refahı maksimize etmek, Bentham (1789), Edgeworth (1881) ve modern ekonomide nicel ekonomi politikasının

savunucuları tarafından desteklenmiştir. Ancak bu yaklaşımın önemli bir dezavantajı; sosyal refah fonksiyonunun ampirik olarak ölçülememesidir. Yukarıdaki bölümlerde de öznel iyi oluşun ölçülüp ölçülememesine yönelik birçok eleştirinin varlığından bahsedilmiştir ve denilebilir ki mutluluk araştırmasında bu durum dramatik bir şekilde değişerek farklı ölçüm tekniklerine dayanan öznel iyi oluş göstergeleriyle çeşitlilik kazanmıştır. Temsili anketlere dayalı bireysel yaşam memnuniyetinin küresel değerlendirmeleri; bireylerin kendi doğal ortamlarında gerçek zamanlı olarak gerçek deneyimleri hakkında bilgi toplayan deneyim örnekleme yöntemi; insanlardan günün çeşitli zamanlarında ne kadar tatmin olduklarını düşünmelerini isteyen günü yeniden yapılandırma yöntemi; pozitif ve negatif duygulanım bağıntıları için bireylerin beyin aktivitesini tarayan fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (MRI) kullanan beyin görüntüleme yöntemi gibi birçok öznel refahı ölçmeye yarayan ölçüm teknikleri geliştirilmiştir (Frey & Stutzer, 2007, s. 2). Ve mutluluk araştırmasına en uygun ölçüm teknikleri sayesinde, kamunun ifade ettiği tercih analizinin, doğrudan müdahalesiyle iyileştirilmeye çalışılan toplam mutluluğu maksimize etme fikrinin dışına çıkılarak mutluluk araştırmasının rolü, siyasi süreçlerin doğasını iyileştirmek olarak görülür. Böylece yapılan anketler ve çalışmalar sonucunda farklı konuların, farklı önlemler ve refah göstergeleri gerektirdiğinin farkına varılmıştır (Frey & Stutzer, 2010, s. 570).

Bu çerçevede mutluluk araştırmasının en temel konusu olan gelir – mutluluk konusundan ziyade farklı konuların da mutluluk üzerindeki etkisine değinmek yararlı olacaktır. Bu sebeple gelir ve mutluluk gibi araştırmacılar tarafından ilgi gören sağlık – mutluluk arasındaki ilişkiyi ve bulguları paylaşmak yararlı olabilir. Yapılan çalışmalar sürekli olarak sağlık ve mutluluk arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır ve bu güçlü ilişki gelir – mutluluk ilişkisinden daha sağlamdır. İyi sağlık, daha yüksek mutluluk seviyeleriyle bağlantılıdır ve ciddi hastalıklar veya kalıcı sakatlıklar gibi sağlık sorunlarının mutluluk üzerinde olumsuz ve genellikle kalıcı etkileri vardır. Aynı zamanda, bir dizi araştırma daha mutlu insanların daha sağlıklı olduğunu ortaya koyar (Graham, 2008, s. 73).

Helliwell (2006) ise mutluluğun farklı sosyal göstergelerle ilişkine, kişilik farklılıklarının rolüne değinerek farklı kişiliklere eşit şekilde uygulanan sorular ışığında bile evli olma, ilginç işlere sahip olma, komşuyla iyi vakit geçirme gibi konuların yaşam doyumunda pozitif bir ilişki gösterdiğini çalışmasında ele almıştır. İş tatmini ile yaşam memnuniyeti arasında da pozitif bir ilişki vardır. Kişisel kontrol, çeşitlilik, gelir, iş güvenliği, fiziksel güvenlik ve iş talepleri dahil olmak üzere bir dizi faktör iş tatminini

etkiler. 1990’larda, özellikle kamu sektöründe, iş tatmini azalınca çalışanların zihinsel stresi artmıştır. İşsiz kalmak da yaşam memnuniyetine oldukça zarar verir ayrıca işsizliğin sosyal etkilerinden kaynaklanan yaşam doyumunun kaybı gelir kaybının neden olduğu kayıptan çok daha fazladır. Bir başka konu olan eğitim üzerine yapılan araştırmalarda, eğitimin gelir, istihdam ve diğer ekonomik faktörler üzerindeki ayrı etkileri dışında, yaşam doyumu üzerindeki etkisinin çok az olduğu bulunmuştur.

Ayrıca insanın diğer kişilerle olan ilişkisine bakılacak olunursa, en önemli ilişki kişinin eşiyle olan ilişkisidir. Araştırmalar sürekli olarak evli insanların hiç evlenmemiş, boşanmış, ayrılmış ya da dul olanlara göre daha mutlu olduğunu bulmuştur. Bu ilişki kültürler arasında ve hatta gelir ve yaş dikkate alındığında bile geçerlidir. Hatta araştırmalar evliliğin yılda 72.000 sterlinlik bir gelir artışına eşdeğer olduğunu göstermektedir. Boşanma, dul kalmak, ayrılık yaşam memnuniyetini azaltmaktadır. Son olarak bir başka konu olan demokrasi ile yaşam memnuniyeti arasında da pozitif bir ilişki vardır. İsviçre’de insanların daha fazla referanduma ve daha yüksek düzeyde doğrudan demokrasiye sahip kantonlarda daha memnun olduğu bulunmuştur. Bu etkinin yaklaşık üçte ikisi insanların demokratik sürece katılma yeteneğine ve yaklaşık üçte biri de nüfusun istekleri ile alınan kararların daha yakın eşleşmesine bağlanmaktadır (Donovan & Halpern , 2002, ss. 3-4).

Toplumun mutluluğu elde etme kapasitesini artırmaya yönelik bir hükümet aracı olarak kamu politikası, insanların yaşam için temel ihtiyaçlarını desteklemeye yönelik ekonomik/maddi zenginleştirme politikalarını; birey, aile, toplum, toplumun uyumunu bozan ve gelişimini engelleyen yıkıcı faktörler ve olumsuz durumları; ve nihayet uzun vadede insanların mutluluğunu/refahını artırabilecek olumlu faktörleri kolaylaştıracak politikaları kapsamaktadır (Shi vd., 2006, s. 169) ve yaşamın ekonomik rollerinden ziyade verilen eğitimin türü, kamu harcamaları, vergi yapısı, göç ve demografik örüntülerin dağılımı gibi sosyal ve kurumsal düzenlemelerden dolayı, bir kişinin yaşamdan memnuniyetinin sosyal bir endişe konusu olduğunu da kabul etmektedir. Kamu politikası yıllardır ekonomik alanın önemini abartarak dar bir yoksulluk kavramının baskın varlığı ile insanları yoksulluktan kurtarmakla ilgilenmiştir. Ancak yıllar içinde maruz kalınan iktisadi ve toplumsal değişimleri de baz alarak kamu politikasının, aynı zamanda insanların yaşam doyumlarını artırmakla da ilgilenmesi gerektiği söylenmelidir (Rojas, 2008, s. 1090). Kamu müdahalesi alanı, sadece gelir yaratmakla ilgili faktörlerle sınırlı kalmamalı, hayatın ekonomi alanının da ilerisine geçilerek kamu politikasının diğer alanlardaki etkisi de dikkate alınmalıdır (Rojas, 2009, s. 196).

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle mutluluğun araştırmalarının tarihsel gelişimi özetlenerek, 2000-2010 yılları arasında mutluluğun analitik bir inceleme konusu ve meşru bir kamu politikası amacı olarak yükselişinin ardındaki dinamikler açıklanmaya çalışılmıştır. Döneme ilişkin literatürün tematik sentez yolu ile incelenmesi mutluluğun kamu politikasında yükselişinin hangi koşullar altında gerçekleştiğini göstermiştir. Kısaca tekrarlamak gerekir ise davranışçı ekonomi, pozitif psikoloji ve sosyoloji başta olmak üzere çok çeşitli disiplinlerde yaşanan kuramsal değişimler, yöntemsel ve ölçüme yönelik yeni araçların geliştirilmesi mutluluk araştırmalarının akademide yaygınlaşmasına olanak sağlamış görünmektedir. Öyle ki mutluluk ekonomisi, artık ekonomi alanında bir alt disiplin olarak görülmeye, kürsüler açılmaya başlanmıştır. Öte yandan akademide geliştirilen bu bakış açısının farklı ideolojilere sahip siyasetçiler, bürokratlar ve temel uluslararası kurumlar tarafından da sahiplenildiği söylenebilir.

Mutluluğun bir kamu politikası amacı olarak artık tartışmasız bir şekilde kabul görmesi, ele aldığımız dönem sonrasında yapılan çalışmalarda artık kamu politikalarının insanların mutluluğuna etkilerini araştırmaya yöneltmektedir. Tezde yükselişe geçiş dönemi olarak değerlendirilen 2000-2010 yılları sonrasında mutluluk araştırmalarında bir patlama yaşandığı; sosyal bilimler, sağlık bilimleri, bilgisayar mühendisliği vb. hemen her disiplininde mutluluk konusunun önem kazandığı görülmektedir. Ancak her ne kadar mutluluk araştırmalarında bir artış yaşanmış olsa da halen keşfedilmemiş geniş bir araştırma alanı olarak kalmaya devam etmektedir.

Kamu yönetimi ve kamu politikası disiplinleri için (özellikle de ulusal düzeyde) bu durumun daha da geçerli olduğu söylenebilir. Bu nedenle daha sonra yapılacak araştırmalar için geliştirilebilecek ilk öneri, kamu yönetimi ve kamu politikası çalışmalarında mutluluk araştırmalarının sayısının artırılması, var olan kamu politikalarının insanların mutluluğu üzerindeki etkilerinin farklı politika alanlarında incelenmesidir. Kamu yönetimi ve kamu politikası alanındaki çalışmalar açısından geliştirilebilecek bir diğer öneri, kamu politikasında gündem oluşumu, problem tanımı, politika formülasyonu, politika değerlendirme ve politika öğrenme gibi süreçlerde mutluluğun nasıl dahil edilebileceğinin araştırılmasıdır.

Bürokratlar ve siyasetçiler açısından bakıldığında, giderek daha fazla sayıda ülkenin “mutluluk ekonomisi” adı altında plan ve programlar geliştirdikleri; hemen her ülkenin vatandaşlarına ait mutluluk verilerini sistematik olarak topladığı söylenebilir.

Mutluluğun söylemsel olarak ideolojik bir esnekliğe sahip olması ve mutluluğun esasen siyasal oy verme davranışı veya toplumsal olaylar gibi siyasi alanda önemli etkilerinin olması, mutluluk araştırmalarının siyasetçiler için önemini arttırmaktadır. Bu nedenle siyasetçiler ve kamu politikası karar süreçlerinde yer alan üst düzey bürokratların mutluluk araştırmalarının elde ettiği bulguları ve kanıtları daha fazla dikkate almaları; bu kanıtları politika yapım süreçlerine resmi olarak dahil etmesi önerilebilir.

Bu tez çalışması incelenen dönem itibarı ile sınırlandırılmış olup, incelenen yayınların nitelikleri açısından da sınırlıdır. Bu dönem içinde gri literatür olarak tanımlanabilecek çok sayıda yayın olduğu varsayılabilir. Yine sivil toplum örgütleri ve öne çıkan bazı üniversite ve araştırma merkezlerinin mutluluk araştırmalarında önemli katkıları olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Öte yandan İngilizce dışındaki dillerde yayınlanmış olan pek çok çalışma maalesef değerlendirmeye alınamamıştır. Bu dillere hâkim olan araştırmacıların farklı coğrafyalarda mutluluk araştırmalarını takip etmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

- Adams, J. (1987). Thoughts on Government. *The Founders' Constitution*, (1), 107-110.
- Anand, S., & Sen A. S. (1994). Human Development Index: Methodology and Measurement. *Human Development Report Office*, 370.
- Atılgan D., & Yalçın Y. (2009). Elektronik Kaynakların Seçimi ve Değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği* 23(4), 769–802.
- Bergh, J. C. J. M. va. den. (2009). The GDP Paradox. *Journal of Economic Psychology*, 30(2), 117–135. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2008.12.001>.
- Bjørnskov, C. (2008). Healthy and Happy in Europe? On The Association Between Happiness and Life Expectancy Over Time. *Social Science and Medicine*, 66(8), 1750–1759. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.01.031>.
- Bobonich, C. (2013). Plato. *International Encyclopedia of Ethics* içinde (1-10). Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd.
- Briner, R. B., & Denyer, D. (2012). Systematic Review and Evidence Synthesis as a Practice and Scholarship Tool. D. M. Rousseau, *Oxford Handbook of Evidence-Based Management* içinde (112-129). Oxford University Press.
- Brogan, A. P. (1959). John Locke and Utilitarianism. *Ethics* 69(2), 79–93. doi: 10.1086/291196.
- Bruni, L., & Porta L. (2005). Introduction. Luigino Brunu & Luigi Porta (ed). *Economics and Happiness* içinde (1-28). New York: Oxford Press.
- Bruni, L., & Porta L. (2016). *Handbook of Research Methods and Applications in Happiness and Quality of Life*. London: Edward Elgar Publishing.
- Camfield, L., Choudhury, K., & Devine, J. (2009). Well-Being, Happiness and Why Relationships Matter: Evidence From Bangladesh. *Journal of Happiness Studies*, 10(1), 71–91. <https://doi.org/10.1007/s10902-007-9062-5>.
- Cummins, R. A., Eckersley, R., Pallant, J., Van Vugt, J., & Misajon, R. (2003). Developing a National Index Of Subjective Wellbeing: The Australian Unity Wellbeing Index. *Social Indicators Research*, 64(2), 159–190. <https://doi.org/10.1023/A:1024704320683>.

- Cummins, R. A., Lau, A. A. L. D., Mellor, D., & Stokes, M. A. (2009). Encouraging Governments to Enhance the Happiness of Their Nation: Step 1: Understand Subjective Wellbeing. *Social Indicators Research*, 91(1), 23–36. <https://doi.org/10.1007/s11205-008-9324-6>.
- Çoban, Funda. 2020. Stoacı Felsefe ve Modernite Arasında Düşünsel Bağlar. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 98–109.
- Di Tella, R., & MacCulloch, R. (2006). Some Uses of Happiness Data in Economics. *Journal Of Economic Perspectives*, 20(1), 25–46.
- Di Tella, Rafael, & MacCulloch, R. (2009). Happiness, Contentment and Other Emotions for Central Banks. Christopher L. In: Foote, Lorenz Goette; Meier, Stephan (ed), *Policymaking Insights from Behavioral Economics* içinde (311-366). Federal Reserve Bank of Boston.
- Diener, E., & Ryan, K. (2009). Subjective Well-Being: A General Overview. *South African Journal of Psychology*, 39(4), 391–406. <https://doi.org/10.1177/008124630903900402>.
- Dolan, P., & Peasgood, T. (2008). Measuring Well-Being for Public Policy: Preferences or Experiences? *Journal of Legal Studies*, 37(SUPPL. 2), 5–31 <https://doi.org/10.1086/595676>.
- Dolan, P., Peasgood, T., & White, M. (2008). Do We Really Know What Makes Us Happy? A Review of the Economic Literature on the Factors Associated with Subjective Well-Being. *Journal Of Economic Psychology*, 29(1), 94–122. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2007.09.001>.
- Dolan, P., & White, M. P. (2007). How Can Measures of Subjective Well-Being Be Used to Inform Public Policy? *Perspectives on Psychological Science*, 2(1), 71–85. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00030.x>.
- Dolphin, T., & Lewis, C. S. (2009). Progress and Well-being. *Public Policy Research*, 16(2), 127–132. <https://doi.org/10.1111/j.1744-540X.2009.00568.x>.
- Donovan, N., & Halpern, D. (2002). *Life Satisfaction: The State of Knowledge and Implications for Government*. London. <https://doi.org/10.1007/s00254-002-0712-y>.
- Duncan, G. (2007). After Happiness. *Journal of Political Ideologies*, 12(1), 85–108.

<https://doi.org/10.1080/13569310601095630>.

- Duncan, G. (2010). Should Happiness-maximization Be the Goal of Government? *Journal of Happiness Studies*, 11(2), 163–178. <https://doi.org/10.1007/s10902-008-9129-y>
- Duncan, G. 2014. Politics, Paradoxes and Pragmatics of Happiness.”*Culture, Theory and Critique* 55(1), 9–95. doi: 10.1080/14735784.2013.782676.
- Easterlin, R. A. (1974). Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. P. A. David and M. W. Reder (Ed)., *Nations and Households in Economic Growth* içinde (89-125). Elsevier.
- Easterlin, R. A. (2001). Income and Happiness: Towards a Unified Theory. *The Economic Journal*, 111(473), 465-484.
- Foisneau, L. (2014). Hobbes on Desire and Happiness. *Homo Oeconomicus* 31(4), 479–89.
- Frank, R. H. (2008). Should Public Policy Respond to Positional Externalities? *Journal of Public Economics*, 92(8–9), 1777–1786. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2008.03.001>.
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2000). Happiness, Economy and Institutions. *Economic Journal*, 110(466), 918–938. <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00570>
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2002). What Can Economists Learn From Happiness Research? *Journal of Economic Literature*, 40(2), 402–435. <https://doi.org/10.1257/jel.40.2.402>.
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2005). Happiness Research: State and Prospects. *Review of Social Economy*, 63(2), 207–228. <https://doi.org/10.1080/00346760500130366>.
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2009). Should National Happiness Be Maximized? AK. Dutt and Radcliff (Ed)., *Happiness, Economics and Politics: Towards a Multi-Disciplinary Approach*, 301–323. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781849801973.00023>.
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2010). Happiness and Public Choice. *Public Choice*, 144(3), 557–573. <https://doi.org/10.1007/s11127-010-9681-y>.

- Frey, B. S. & Stutzer A. (2012). The Use of Happiness Research for Public Policy. *Social Choice and Welfare*, 38(4), 659–74. doi: 10.1007/s00355-011-0629-z.
- Gasper, D. (2005). Subjective and Objective Well-Being in Relation to Economic Inputs: Puzzles and Responses. *Review of Social Economy*, 63(2), 177–206. <https://doi.org/10.1080/00346760500130309>.
- Gilead, Tal. 2012. Rousseau, Happiness, and The Economic Approach To Education. *Educational Theory* 62(3), 267–85. doi: 10.1111/j.1741-5446.2012.00446.x.
- Graham, C. (2008a). Happiness and Health: Lessons - and Questions - for Public Policy. *Health Affairs*, 27(1), 72–87. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.27.1.72>.
- Graham, C. (2008b). Measuring Quality of Life in Latin America: Some Insights from Happiness Economics and the Latinobarometro. *Barometers of Quality of Life Around the Globe*, 71–106. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8686-1_4.
- Graham, C. & Sukhtankar, S. (2004). Does Economic Crisis Reduce Support for Markets And Democracy in Latin America? Some Evidence From Surveys of Public Opinion And Well Being. *Journal of Latin American Studies*, 36(2), 349–377. <https://doi.org/10.1017/S0022216X0400745X>.
- Gruber, J. & Mullainathan, S. (2006). Do Cigarette Taxes Make Smokers Happier? L. Ng, YK and Ho (Ed.), *Happiness and Public Policy: Theory, Case Studies and Implications* içinde (109–146). Palgrave Macmillan.
- Gürses, D. 2009. İnsani Gelişme ve Türkiye. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12(21), 339–50.
- Hagerty, M. R., Cummins, R. A., Ferriss, A. L., Land, K., Michalos, A. C., Peterson, M., Vogel, J. (2001). Quality of Life Indexes for National Policy: Review and Agenda for Research. *Social Indicators Research*, 55(1), 1–96. <https://doi.org/10.1023/A:1010811312332>.
- Happy Planet Index. (2022, 30 Haziran). Erişim Adresi: <https://happyplanetindex.org/>.
- Helliwell, J. F.. (2006). Well-Being, Social Capital and Public Policy: What's New? *The Economic Journal*. 116, C34-C45.
- Helliwell, J. F. & Barrington-Leigh, C. P. (2010). Viewpoint: Measuring and

- Understanding Subjective Well-being. *Canadian Journal Of Economics-Revue Canadienne D Economique*, 43(3), 729–753. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5982.2010.01592.x>.
- Kahneman, D. & Sugden, R. (2005). Experienced Utility as a Standard of Policy Evaluation. *Environmental and Resource Economics*, 32(1), 161–181. <https://doi.org/10.1007/s10640-005-6032-4>.
- Kahneman, D. & Krueger A. B. (2006). Developments in the Measurement of Subjective Well-Being. *Journal of Economic Perspectives* 20(1), 3–24.
- Karayılmazlar, E. & İşler, İ., (2019). Kamu Yatırım Projelerinde Fayda Maliyet Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 35, 65-82.
- Kesebir, P. & Diener E. (2009). In Pursuit of Happiness: Empirical Answers to Philosophical Questions. *The Science of Well-Being*, 59–74. https://doi.org/10.1007/978-90-481-2350-6_3.
- Kirmanoglu, H. (2005). Amartya Sen 'in Özgürlük ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 0 (47), 22–30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iumamk/issue/745/8036>.
- Lasswell, H. D. (1999). The Policy Orientation. T. Miyakawa içinde, *The Science of Public Policy: Essential readings in policy science I* (s. 13-29). London: Routledge.
- Layard, R. (2006). Happiness and Public Policy: A Challenge to the Profession. *Economic Journal*, 116(510), 24–33. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2006.01073.x>.
- Layard, R. (2008). Introduction. *Journal of Public Economics*, 92(8–9), 1773–1776. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2008.02.002>.
- Layard, R. (2010). Measuring Subjective Well-being. *Science*, 327(5965), 534–535. <https://doi.org/10.1126/science.1186315>.
- Loewenstein, G. & Ubel, P. A. (2008). Hedonic Adaptation and the Role of Decision and Experience Utility in Public Policy. *Journal of Public Economics*, 92(8–9), 1795–1810. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2007.12.011>.
- Lagorio, A., Pinto, R. & Golini, R. (2016). Research in Urban Logistics: A Systematic Literature Review. *International Journal of Physical Distribution & Logistics*

Management, 46(10), 908-931.

- McDonagh, M., Peterson, K., Raina, P., Chang, S., & Shekelle, P.. (2013). For Comparative Effectiveness Reviews Avoiding Bias in Selecting Studies. *PubMed Health*.
- McGregor, J. A., Camfield, L., & Woodcock, A. (2009). Needs, Wants and Goals: Wellbeing, Quality of Life and Public Policy. *Applied Research in Quality of Life*, 4(2), 135–154. <https://doi.org/10.1007/s11482-009-9069-7>.
- Möngü, B. (2015). Modern Dünyada Mutluluk: John Stuart Mill'in Faydacı Etiği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 23-30.
- Ng, Y.-K. (2008). Happiness Studies: Ways to Improve Comparability and Some Public Policy Implications. *Economic Record*, 84(265), 253–266. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4932.2008.00466.x>.
- Ng, Y. K. (2006). Public Policy Implications Of Behavioral Economics And Happiness Studies. *Happiness and Public Policy: Theory, Case Studies and Implications*, 237–252. <https://doi.org/10.1057/9780230288027>.
- OECD. (2007). Measuring Progress, True Wealth, and the Well-Being of Nations. *Measurement Beyond GDP* içinde. <https://doi.org/10.2779/54600>.
- OECD Better Life Index. (2022, 30 Haziran). Erişim Adresi: <https://www.oecdbetterlifeindex.org>
- Oishi, S. & Diener, E. (2014). Can and Should Happiness Be a Policy Goal? *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 1(1), 195-203.
- Ott, J. C. (2010). Happiness, Economics and Public Policy: A Critique. *Journal of Happiness Studies*, 11(1), 125–130. <https://doi.org/10.1007/s10902-008-9125-2>.
- Pacek, A. & Radcliff, B. (2008). Assessing the Welfare State: The Politics of Happiness. *Perspectives on Politics*, 6(2), 267–277. <https://doi.org/10.1017/S1537592708080602>.
- Pasinetti, L. (2005). Paradoxes of Happiness in Economics. Luigino Brunu & Luigi Porta (ed). *Economics and Happiness* içinde (336-343). New York: Oxford Press.
- Powell, A. L., French J. C., Callan J., Connell M., & Viles C L. (2000). Impact of

- Database Selection on Distributed Searching. *SIGIR Forum (ACM Special Interest Group on Information Retrieval)* 232–39. doi: 10.1145/345508.345584.
- Radcliff, B. (2001). Politics, Markets, and Life Satisfaction: The Political Economy of Human Happiness. *American Political Science Review*, 95(4), 939–952. <https://doi.org/10.1017/s0003055400400110>.
- Rojas, M. (2008). Experienced Poverty and Income Poverty in Mexico: A Subjective Well-Being Approach. *World Development*, 36(6), 1078–1093. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2007.10.005>.
- Rojas, M. (2009). Enhancing Poverty-abatement Programs: A Subjective Well-being Contribution. *Applied Research in Quality of Life*, 4(2), 179–199. <https://doi.org/10.1007/s11482-009-9071-0>.
- Schmukler, K. R., Rasquiza, A., Dimmitt, J., & Crosby, F. J. (2010). Public policy. *The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*, 457–471. <https://doi.org/10.4135/9781446200919.n28>.
- Shafritz, Jay M. & Hyde, Albert C. 2009. *Classic of Public Administration*.
- Shi, K., Wang, X. L., Zheng, R., Shi, W., Lu, J. F., & Fan, H. X. (2006). Psychological Approaches to the Relationship between Happiness and Public Policy in P.R. China. Yew Kwang Ng & Lok Sang Ho (Ed)., *Happiness and Public Policy* içinde (pp. 169–192). London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230288027_8.
- Shrotryia, V. K., (2006). Happiness and Development - Public Policy Initiatives in the Kingdom of Bhutan. Yew Kwang Ng & Lok Sang Ho (Ed)., *Happiness and Public Policy* içinde (193-208). United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Steffel, M. & Oppenheimer, D. M. (2009). Happy by What Standard? The Role of Interpersonal and Intrapersonal Comparisons in Ratings of Happiness. *Social Indicators Research*, 92(1), 69–79. <https://doi.org/10.1007/s11205-008-9289-5>.
- Stiglitz, J., Sen, A., & Fitoussi, J. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress (2009)*.
- Striker, G. (1990). Ataraxia: Happiness as tranquillity. *The Monist*, 73(1), 97-110. doi: 10.5840/monist199073121.

- Şeker, M. (2016). *Mutluluk Ekonomisi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Teerawattananon, Y. & Russell, S. (2008). The Greatest Happiness of the Greatest Number? Policy Actors' Perspectives on the Limits of Economic Evaluation as a Tool for Informing Health Care Coverage Decisions in Thailand. *BMC Health Services Research*, 8, 1–9. <https://doi.org/10.1186/1472-6963-8-197>.
- Tomyn, Adrian J. 2017. Hadley Cantril: A Pioneer in Public Opinion Research. *Applied Research in Quality of Life* 12(4), 1033–34. doi: 10.1007/s11482-017-9569-9.
- TÜİK. (2022, 30 Haziran). Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Adresi: https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi_2021.pdf.
- TÜİK. (2022, 30 Haziran). Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Adresi: https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi_2021.pdf.
- United Nations. 2012. *Res/66/281: International Day of Happiness*.
- Vanoli, A. (2012). On the Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress (2009). *SSRN Electronic Journal*, (January 2009). <https://doi.org/10.2139/ssrn.1714428>.
- Veenhoven, R. (1984). *Conditions of Happiness*. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Veenhoven, R. (1991). Is Happiness Relative? *Social Indicators Research* 24(1), 1–34. doi: 10.1007/BF00292648.
- Veenhoven, R. (2002). Why Social Policy Needs Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 58(1–3), 33–45. <https://doi.org/10.1023/A:1015723614574>.
- Veenhoven, R. (2004). Happiness as a Public Policy Aim: The Greatest Happiness Principle. Alex Linley & Stephen Joseph (ed)., *Positive Psychology in Practice* içinde (658–678). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470939338.ch39>.
- Veenhoven, R. (2010). Greater Happiness for a Greater Number: Is that Possible and Desirable? *Journal of Happiness Studies*, 11(5), 605–629. <https://doi.org/10.1007/s10902-010-9204-z>.

- WDH. (2022, 30 Haziran). World Database of Happiness. Erişim Adresi: <https://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/>
- Whiteley, P., Clarke, H. D., Sanders, D., & Stewart, M. C. (2010). Government Performance and Life Satisfaction in Contemporary Britain. *Journal of Politics*, 72(3), 733–746. <https://doi.org/10.1017/S0022381610000137>.
- World Happiness Report. (2022, 30 Haziran). Erişim Adresi: <https://worldhappiness.report/ed/2012/>.
- World Values Survey. (2022, 30 Haziran). Erişim Adresi: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>.
- Wiersma, Rymke. (2014) *Stoic Notes: The Stoics and Other Classical Philosophers as a Source of Inspiration for Happiness and a Better World*.
- Wong, C. Y., Wong, C. W., & Boon-itt, S. (2015). Integrating Environmental Management into Supply Chains. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 45(1/2), 43-68.